

Življena iskustva gluhih osoba u prostoru Grada Zagreba

Musa, Daniel

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:484998>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-29**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

Studij antropologije i Studij etnologije i kulturne antropologije

Diplomski rad

ŽIVLJENA ISKUSTVA GLUHIH OSOBA U PROSTORU GRADA ZAGREBA.
ETNOLOŠKA I KULTURNOANTROPOLOŠKA PERSPEKTIVA

Ime i prezime studenta: Daniel Musa

Ime i prezime mentorica: izv. prof. dr. sc. Tihana Rubić

izv. prof. dr. sc. Sanja Potkonjak

Zagreb, 2023.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad *Življena iskustva gluhih osoba u prostoru grada Zagreba. Etnološka i kulturnoantropološka perspektiva* izradio potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorica izv. prof. dr. sc. Tihane Rubić i izv. prof. dr. sc. Sanje Potkonjak. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

U Zagrebu,.....

Vlastoručni potpis studenta

.....

Sadržaj

Izjava o autorstvu	2
Sažetak.....	4
Uvod	5
Hrvatski savez gluhoslijepih osoba „Dodir“	6
Povijest i ciljevi	6
Aktivnosti unutar Saveza	7
Udruga „Dlan“	10
Povijest i ciljevi.....	10
Aktivnosti unutar Udruge	11
Deaf bend Dlan.....	11
Hrvatski savez gluhih i nagluhih.....	13
Povijest i ciljevi.....	13
Aktivnosti.....	16
Savez gluhih i nagluhih grada Zagreba	16
Znakov&to	17
Hrvatski sportski savez gluhih	17
Povijest	17
Olimpijske igre gluhih i Paralimpijske igre	19
Aktivnosti.....	22
Kafić Silent	22
Hrvatsko društvo prevoditelja znakovnog jezika za gluhe	23
Stavovi i mišljenja o kulturi Gluhih	24
Hrvatski Savez Gluhih i nagluhih.....	24
Hrvatski sportski savez Gluhih.....	26
Znakov&to	28
Hrvatsko društvo prevoditelja znakovnog jezika za gluhe.....	33
Kafić „Silent“	54
Biti gluha osoba u Gradu Zagrebu – osobno iskustvo	55
Javni prijevoz – tramvaji, autobusi, vlakovi i zrakoplovi	55
Svakodnevni život u Zagrebu.....	56
Obitelj	60
Polemika oko Zakona o hrvatskom znakovnom jeziku	61
Zaključak	67
Literatura	69

ŽIVLJENA ISKUSTVA GLUHIH OSOBA U PROSTORU GRADA ZAGREBA. ETNOLOŠKA I KULTURNOANTROPOLOŠKA PERSPEKTIVA

Sažetak

Cilj je rada kvalitativan prikaz i analiza položaja gluhih osoba u javnim (trgovi, ulica, javna događanja) i „privatno-javnim“ (primjerice, ugostiteljski objekti) mjestima i prostorima u gradu Zagrebu. Kroz okvir antropologije grada, antropologije mjesta i prostora, te promišljanjem i analizom mreža društvenosti te kategorija centar – margina, nastojat će se opisati i spoznati življeno iskustvo gluhih osoba u gradu, svakodnevno korištenje i snalaženje u gradskoj infrastrukturi, te prilagođenost infrastrukture, javnih sadržaja i programa potrebama i mogućnostima gluhih osoba. Istraživalo se kakva razmišljanja gluhe osobe imaju o kulturi Gluhih i o pravnom, kulturnom i društvenom položaju Gluhih. Korišteni su: istraživačka tehnika promatranja (sa sudjelovanjem), upitnik te metoda autoetnografije.

Ključne riječi: *Gluih*, zajednica Gluhih, Gluhe osobe, življeno iskustvo, grad, javni prostori

LIVED EXPERIENCES OF DEAF PEOPLE IN CITY OF ZAGREB. THROUGH THE EYES OF ETHNOLOGY AND CULTURAL ANTHROPOLOGY

The aim of the thesis is to discuss the position of deaf people in public (squares, streets, public events) and "private-public" (for example, catering establishments) places in the city of Zagreb. By using insights from urban anthropology and the anthropology of place and space, and by employing the center – margin model, I will try to describe and understand the lived experience of deaf people in the city of Zagreb. The thesis will explore the suitability of the city's infrastructure to the needs and possibilities of deaf people. It was investigated what thoughts deaf people have about Deaf culture and about the legal, cultural, and social position of Deaf people. The research technique of observation (with participation), a questionnaire, and the method of autoethnography was used.

Key words: *Deaf*, Deaf community, Deaf people, lived experience, city, public spaces

Uvod

Tema ovog rada su življena iskustva gluhih osoba u prostoru grada Zagreba, iz etnološke i kulturnoantropološke perspektive. Cilj je prikazati i analizirati stavove i mišljenja postojećih udruga, saveza i institucija koji se u svojem radu zalažu za položaj gluhih i nagluhih osoba. Da bi se imalo uvid u funkcioniranje udruga, izložene su aktivnosti i povijest nastanka tih subjekata, a nakon toga prikazuju se rezultati istraživanja. Na samom kraju rada iznesena su moja osobna iskustva, iz pozicije gluhe osobe, vezano uz svakodnevicu i aspekte koje tematiziram u ovom radu.

Na samome početku važno je naglasiti kako čitav rad koristi pojam „Gluhi“. Po svojem samoviđenju, „Gluhi su imenica, a ne pridjev“, oni su osobe koje nastoje svoju poziciju prepoznavati i usmjeriti na pozitivne aspekte, te ju promatrati kao prednost, a ne nedostatak (Shawn Neal Mahshie, 2002., prema Šagota i sur.) Šagota i sur. ističu da se Gluhi ne srame svoje gluhoće, već je, naprotiv, cijene, a kao roditelji se raduju kad im se rodi gluho dijete (Edward Dolnick, 1993., prema Šagota i sur.). Stoga se može govoriti o kulturi Gluhih. Möhr Nemčić navodi kako za gluhu djecu rođenu u čujućim obiteljima, pripadnost kulturi Gluhih i razvoj dvokulturnog identiteta nisu unaprijed određeni (prema Leigh i sur., 1998.; Leigh, 2009.; Maxwell-McCaw i Zea, 2011; Glickman, 2013.). Gluho dijete čujućih roditelja, u kulturi Gluhih, akulturira se najčešće u školskoj dobi, a pojedinci i kasnije, ovisno o trenutku kada će doći u kontakt s gluhim vršnjacima. Osnovna razlika između gluhih i čujućih je u tome što se gluhi, umjesto govornim jezikom, koriste znakovnim jezikom, služe se manualnom, a ne oralnom komunikacijom, a njihov je „primarni recepcijski kanal komunikacije vizualan“. To im daje stanovitu posebnost, a ne umanjuje njihovu ljudsku i društvenu vrijednost. Šagota i sur. navode kako je ovaj stav ilustrativno izrazio B. Bahan, uvodničar na kongresu Američkoga društva za gluhu djecu, koji je održan 1988. u Indianapolisu u SAD-u, rekavši da znakovni jezik Gluhih „nije nastao zato što gluhe osobe ne čuju, nego zato što vide“ (Shawn Neal Mahshie, 2002., prema Šagota i sur.).

Dugogodišnja borba Gluhih za socijalnu emancipaciju urodila je plodom te dovela do ključnog zaokreta u odnosu prema Gluhima, ponajprije u SAD-u gdje se društveno uvažavanje Gluhih počelo manifestirati pisanjem riječi „*deaf*“ (gluh) velikim „D“ (*Deaf*). Takav su primjer počele slijediti i druge zemlje, među kojima je i Hrvatska, pa se u stručnoj literaturi i u novijim pravnim dokumentima riječ *gluhi* u sintagmama kao što je *jezik gluhih* piše *jezik Gluhih*, baš kao što se i nacionalnosti pišu velikim početnim slovom. Tim se postupkom želi Gluhe istaknuti kao skupinu ljudi, ne samo kao osobe s invaliditetom, već kao pripadnike određene zajednice

(formalne ili neformalne). Ta zajednica ima određene razlikovne karakteristike, prije svega svoj jezik – znakovni jezik, s atributom nacionalnosti kojoj gluha zajednica pripada. Osim jezika, imaju i zajedničke kulturne obrasce, tradicije, način života i sl. Ono što se želi istaknuti jest da su Gluhi određena društvena kulturno-jezična manjina, pa ih se, baš kao i ostale manjinske zajednice, treba pisati velikim početnim slovom „G“. Koristi li se riječ *gluhi* malim slovom, tada se spominju u kontekstu dijagnostičko-terapijskih postupaka, opisa vezanosti za oralni, a ne znakovni, jezik, opisuje im se slušni status, a ne socijalni (kao pripadnika određene jezično-kulturne manjine).

U ovom se radu donosi pregled udruga, saveza i institucija koja za primarni cilj imaju okupljati zajednicu Gluhih, informirati ih o njihovim mogućnostima i pravima te im dati podršku i ponuditi adekvatne sadržaje. U tom smislu, nakon opisa njihovih aktivnosti, predstavljam istraživanje koje se temelji na upitnici koja obuhvaća pitanja o stavovima i iskustvima Gluhih, o važnim pitanjima koji se tiču svakodnevice ove zajednice. Odgovori na anketu preneseni su u doslovno bez interferencija u tekstu te su usporedno komentirani. Na samome kraju rada, iznio sam svoj osobni doživljaj svakodnevice u gradu Zagrebu, kao Gluhe osobe, kroz djetinjstvo i odrastanje.

Udruge, savezi i institucije

Hrvatski savez gluhoslijepih osoba „Dodir“

Povijest i ciljevi ¹

Hrvatski savez gluhoslijepih osoba Dodir osnovan je 1994. godine na inicijativu samih gluhoslijepih osoba. On danas djeluje kroz 5 lokalnih udruga (Udruga gluhoslijepih osoba Grada Zagreba, Udruga gluhoslijepih osoba Varaždinske županije, Udruga gluhoslijepih osoba grada Osijeka i Osječko-baranjske županije, Udruga gluhoslijepih osoba grada Splita „Osjet“ te Udruga gluhoslijepih osoba Primorsko goranske županije), čime broji 149 gluhoslijepih osoba upisanih u Nacionalnom registru gluhoslijepih osoba. No, prema procjenama se brojka penje i do 1400 osoba na području cijele Hrvatske. Savez „Dodir“ krovna je i vodeća organizacija civilnoga društva koja zastupa interese gluhoslijepih osoba u Republici Hrvatskoj.

¹ Mrežna stranica Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba „Dodir“; odjeljak „Vizija i Misija“; <https://dodir.hr/vizija-i-misija/> (datum posjeta 03.06.2023.)

Veliki problem u Hrvatskoj je da mnoge gluhoslijepe osobe nemaju saznanja da ih se karakterizira gluhoslijepim osobama, a niti imaju pristup podršci u

Vizija „Dodira“ je ustrajanje u izvrsnosti u svemu što rade i timskim naporima omogućava gluhoslijepim osobama ostvarenje njihovih osobnih potencijala vodeći se pri tome motom – Da postignemo moguće, moramo učiniti nemoguće! Osnajući svoje članove u znanjima i vještinama, trude se osigurati njihovu učinkovitost u osobnom i profesionalnom razvoju te poticati njihovo kvalitetnije življenje. Njihova se misija realizira kroz programe i projekte koji su osmišljeni za podizanje kvalitete života gluhoslijepih osoba i zadovoljavanje njihovih svakodnevnih potreba.

Mnogi od njih niti imaju saznanja da su gluhoslijepe osobe, niti imaju pristup podršci. Za gluhoslijepe osobe podrška u komunikaciji i/ili kretanju te pristup informacijama su od vitalnog značaja. Iz tog razloga „Dodir“ nastoji direktno ili kroz rad njihovih udruga članica osigurati sve potrebno za kvalitetan život.

Savez „Dodir“ ima nekoliko glavnih ciljeva svoga djelovanja, a to je primarno *informiranje i komunikacija* u cilju podizanja svijesti šire i stručne javnosti o gluhosljepoći te prilagodba komunikacijskih kanala prema korisnicima kako bi informacije bile dostupne svim zainteresiranim osobama. Slijedeći je cilj *zagovaranje pozitivnih društvenih promjena* o pokretanju kampanja, građanskih inicijativa i akcija radi interesa i prava gluhoslijepih osoba a sa svrhom kvalitete njihovog života. Također, praćenje primjena zakona i podzakonskih akata, pravilnika i propisa vezano uz osobe s invaliditetom, a s naglaskom na gluhoslijepe osobe, suradnja s državnim institucijama i nevladinim organizacijama

Sljedeći cilj im je razvoj saveza i podrška udrugama članicama o osiguravanju financijske održivosti, stručnih ljudskih resursa i transparentnosti rada Saveza, dok bi se zadnji mogao istaknuti kao *poboljšanje kvalitete života gluhoslijepih osoba i njihovih obitelji* kroz provođenje edukacija i osiguravanje službi i sustava podrške za gluhoslijepe osobe kroz Centar za prevođenje o razvijanje kulturne baštine o provedbi edukacija s općim ciljem podizanja kvalitete života gluhoslijepih osoba i kvalitete pružatelja usluga.

Aktivnosti unutar Saveza

S obzirom na to da je pandemija Covid-19 ostavila traga na svim područjima, pa tako i unutar svih društveno aktivnih udruženja, tako je i „Dodir“ pronašao način za prilagodbu digitalnom tehnologijom. Tako je osmišljen način za online provedbu Tečaja znakovnog jezika (HZJ), a

na tragu toga osmišljena je i nova generacija udžbenika za učenje HZJ-a u interaktivnom digitalnom izdanju.

Važno je istaknuti i njihove tri novotiskane publikacije, „*Standardi kvalitete pružanja usluga prevoditelja i intervenora za gluhoslijepe osobe*“, „*Vodič za prevođenje u školama*“ i „*Život gluhoslijepih osoba u Republici Hrvatskoj*“ – najopsežnije ikada provedeno istraživanje u Hrvatskoj o potrebama gluhoslijepih osoba, na temelju kojega se mogu kreirati i planirati javne politike koje uključuju ovu najranjiviju skupinu osoba s invaliditetom.

Osim prethodno navedene tri, važno je istaknuti i slikovnicu „*Naši prvi znakovi*“ kao podrška svim roditeljima gluhe i/ili gluhoslijepe djece, stručnjacima ali i svima zainteresiranima kako bi djecu od najranije dobi uključila u ovaj oblik komunikacije. Slikovnica je oblikovana kroz pet tematskih područja i najčešće zastupljenih rečenica, a uz svaku rečenicu priložen je QR kôd preko kojeg je direktna poveznica sa Youtube kanalom i konkretnom rečenicom.

potrebe

Jesi li žedan? Želiš piti?

Jesi li gladan? Želiš jesti?

Želiš li još?

Je li ti fino?

Jesi li gotov?

Zašto plačeš? Što želiš?

Trebaš li pomoć?

Želiš li zagrljaj?

Molim te, daj mi!

Molim te, nemoj!

Preuzeto iz <https://dodir.hr/wp-content/uploads/2022/12/Slikovnica-WEB-izdanje-sm.pdf>
(posjećeno 18.2.2023.)

Udruga „Dlan“

Povijest i ciljevi²

Udruga «Kazalište, audiovizualne umjetnosti i kultura Gluhih – DLAN» osnovana je 18.10.2001. godine na inicijativu samih gluhih osoba s osnovnim ciljem promoviranja kulture Gluhih te kazališne i vizualne umjetnosti u Hrvatskoj i inozemstvu. Udruga “DLAN” djeluje na razvijanju kreativnosti i samopoštovanja Gluhih te većoj dostupnosti umjetničkih i kulturnih događanja zajednici Gluhih i nagluhih. Sudjelovanje na kongresima i festivalima Gluhih diljem svijeta uvelike nam pomaže u razvijanju te vrlo važne grane koja je kod nas tek u začetku. Kao što i samo ime udruge govori, jedna od primarnih zadaća nam je promocija kulture gluhih. Kulturu svake države i svakog naroda karakterizira, na prvom mjestu, jezik, pa je tako i u zajednici gluhih jezik jedna od glavnih karakteristika. Jezik zajednice gluhih se zove znakovni jezik i to je skup znakova koji se izvode pokretima ruku, mimikom, izrazom lica i držanjem tijela. Neophodno je naučiti i čujuću populaciju našem jeziku jer bez njihove pomoći pri prevođenju i boljoj komunikaciji s čujućom sredinom naš jezik sve više gubi svoj smisao, a to je olakšati komunikaciju među gluhima i poboljšati komunikaciju između gluhih i čujućih. Posebnu važnost pridajemo osnivanju kazališta na znakovnom jeziku, kojeg dosad u Hrvatskoj nije bilo, jer su reakcije publike, kako čujuće tako i gluhe, veoma pozitivne i odobravajuće. Zahvaljujući premijeri prve kazališne predstave na hrvatskom znakovnom jeziku Planet tišine, udruga DLAN se od toga dana prepoznaje i kao kazalište, ali i kao mjesto u kojem se kultura gluhih jasno i javno promovira. U sklopu udruge Dlan djeluje i Deaf Band Dlan. A kao inkluzivni glazbeni bend oformio se 2015. I otada uspješno nastupa u Hrvatskoj, a i u inozemstvu. Promicanjem i prezervacijom kulturno-jezične baštine Hrvatskog Znakovnog Jezika te identiteta i stvaralaštva Gluhe populacije, uz podršku lokalnih i međunarodnih partnera, Udruga neprestano iznova uspijeva afirmirati vitalnost i kreativnost Hrvatske i Europske kulture Gluhih.

Udrugu “Dlan” vodi predsjednik Lino Ujčić, gluhi od rođenja, no i preostali vodeći članovi te članovi predsjedništva su redom gluhe ili nagluhe osobe. Kao i svaka druga udruga, kroz Status imaju definiranje ciljeva, no osnovni im je cilj promoviranje kulture Gluhih kroz audiovizualnu umjetnost u Hrvatskoj i inozemstvu te pokušaj omogućavanja veće dostupnosti

² Mrežna stranica Udruge „Kazalište, audiovizualne umjetnosti i kultura gluhih - Dlan“; odjeljak „Program rada“; <http://www.dlan.hr/program-rada/> (datum posjeta 03.06.2023.)

umjetničkih i kulturnih događaja zajednici Gluhih i nagluhих, ali i prihvaćanja Gluhih kao manjinske kulturalne grupe unutar društva.

Aktivnosti unutar Udruge

Udruga Dlan provodi radionice i organiziraju predavanja o umjetnosti i kulturi Gluhih, sudjeluju na raznim kongresima Gluhih, kazališnim festivalima Gluhih te izložbama Gluhih.

Veoma im je aktivna i web stranica, koja pruža pregršt informacija o aktivnostima unutar Udruge, informacije o zajednici Gluhih u Hrvatskoj, kulturi Gluhih, Hrvatskom znakovnom jeziku, audio-vizualnim umjetnostima i aktivnostima kazališta Gluhih. Kao i ostale Udruge i Savezi koji se spominju u ovome radu, aktivno sudjeluju u naporima za prihvaćanje Gluhih kao jezične i kulturne manjine, u skladu s preporukama Europskog parlamenta i UN.

Provode predstave kazališta Gluhih na znakovnom jeziku, organiziraju ples, tzv. Sign Dance (kombinacija znakovnog jezika i plesa), organiziraju čitanja poezije na znakovnom jeziku te pripovijedanje priča na znakovnom jeziku ali i ostale audio-vizualne umjetnosti Gluhih autora – glazba, slikanje, fotografija, kiparstvo i video umjetnost. Udruga je organizirala i Tečaj učenja znakovnog jezika, no s obzirom na pandemiju koronavirusa koja diktira epidemiološke mjere, ali i razornog potresa u ožujku 2020. godine, prostori održavanja su oštećeni te tako neuporabljivi za organizaciju istih. Kroz svoje vrijeme postojanja Udruga „Dlan“ je organizirala i producirala čak 22 predstave³ u razdoblju od 2001. do 2019. godine, a neke od njih je moguće pregledati i na Youtube platformi. Osim produkcije, prilagodili su i 7 bajki i priča za djecu te 3 hrvatske priče i legendi na znakovni jezik.⁴

U sklopu aktivnosti izdaju i časopis pod nazivom *Pljesak jedne ruke*. Časopis se izdaje od 2005. godine, a izlaze 4 broja godišnje te su dostupni na njihovim web stranicama.⁵

Deaf bend Dlan

³ Mrežna stranica Udruge „Kazalište, audiovizualne umjetnosti i kultura gluhih - Dlan“; odjeljak „Predstave“ <http://www.dlan.hr/predstave/> (datum posjeta 03.06.2023.)

⁴ Mrežna stranica Udruge „Kazalište, audiovizualne umjetnosti i kultura gluhih - Dlan“; odjeljak „Video“; <http://www.dlan.hr/video/> (datum posjeta 03.06.2023.)

⁵ Mrežna stranica Udruge „Kazalište, audiovizualne umjetnosti i kultura gluhih - Dlan“; odjeljak „Pljesak“; <http://www.dlan.hr/pljesak/> (datum posjeta 03.06.2023.)

Deaf Bend DLAN nastao je na inicijativu Gluhih članova Udruge “Kazalište, audiovizualne umjetnosti i kultura Gluhih – DLAN”, a u sklopu projekta *Pravo na umjetnost* u produkciji Centra za kulturu Pučkog otvorenog učilišta Zagreb. Program je započeo provedbom međunarodne udaraljkaške radionice za osobe oštećena sluha, tako se proširio na poduke bubnjeva, gitare i bass gitare, da bi se onda 2015.g. oformio se Deaf Band Dlan. Bend surađuje s Europskim art centrom Jastrebarsko. Članove benda čini šestero gluhih osoba, a probe održavaju na Pučkom otvorenom učilištu Zagreb u sklopu Pop-rock akademije.

Bend je aktivan na Youtube platformi, a gostovao je i na raznim događanjima u sklopu rada srodnih i sličnih udruga.

Hrvatski savez gluhih i nagluhих

Povijest i ciljevi

Hrvatski savez gluhih i nagluhих je neprofitna, nevladina, nacionalna organizacija gluhih i nagluhих osoba koja preko svoje 22 članice djeluje na cijelom području Republike Hrvatske te skrbi za preko 12 000 evidentiranih članova, a aktivnosti provodi za oko 80 000 gluhih i nagluhих osoba u Hrvatskoj. Savez je osnovan daleke 1921. godine u Zagrebu što ga čini najstarijom organizacijom osoba s invaliditetom u Hrvatskoj. Temelj organiziranom udruživanju dali su početkom XX. stoljeća prvi učenici koji su završili zagrebačku školu za gluhe. Školu je 1885. godine otvorio gluhi učitelj Adalbert Lampe zajedno s gluhim doseljenicima iz austrougarskih zemalja, među kojima je bilo nekoliko uglednih i imućnih gluhih obrtnika i industrijalaca, kao što su to bili tiskar Rožankovski, graver Halupa, četkar Izidor Farber, (otac modne kreatorice i publicistkinje Žuži Jelinek) i dr.⁶

1921. registrirano je prvo društvo gluhih 'Dobrotvor', a prvi predsjednik bio je gluhi slikar Ivan Smole. To je prvo društvo gluhih na prostoru južno od Beča i Budimpešte. Društvo je postojalo pod navedenim imenom sve do 1945. godine, a svrha mu je bila socijalna i društvena djelatnost sa scenskim priredbama, uz intenzivnu športsku aktivnost. Već 1925. formirana je nogometna momčad gluhih u sklopu društva. Organizirane su izložbe radova gluhih obrtnika na kojima su skupljena znatna sredstva za gradnju Doma gluhih (a koja su ratnom inflacijom obezvrijeđena).

Za mandata akademskog slikara Hinka Gudca udruga se konsolidirala te imala je 70 aktivnih članova. Nažalost, Statut i dokumentaciju o radu 'Dobrotvora' 1945. godine spalili su tadašnji čelnici organizacije koji su u revolucionarnom žaru željeli raskrstiti s kapitalističkom prošlošću.

Prva poslijeratna lokalna udruga gluhih osnovana je u Splitu, čiji su pokretači bili Joško Duplančić, Jerko Podrug i braća Tironi, a 24. lipnja 1945. godine u Zagrebu osnovano je društvo "Jedinstveni narodni front gluhih Hrvatske". Obnovljen je društveni život te su prikazivane kazališne predstave za gluhe kao i za čujuće. Dolazi do kontakta s gluhima iz

⁶ Mrežna stranica Hrvatskog saveza Gluhih i Nagluhих: odjeljak „Povijest Saveza“ <https://hsgn.hr/povijest-saveza/> (datum posjeta 03.06.2023.)

drugih republika gdje se već na skupu u Zagrebu u listopadu 1945. osniva Savez defektnih sluhom Jugoslavije. Izvršni odbor gluhih za Hrvatsku konstituiran je godinu dana kasnije.

Tada je došlo do punog zamaha i vrhunskih rezultata u radu Saveza, jer mu je država praktički prepustila inicijativu i osigurala sigurno financiranje. Kroz sljedećih nekoliko desetljeća za gluhe nije ništa učinjeno bez poticaja i sudjelovanja Saveza gluhih.

1948. godine u Zagrebu se pokreće prvi tiskani list za gluhe 'Desovac', a '51. izdaje se i knjiga Almanah Saveza gluhih. Nakon toga slijedi veličanstveni II. Svjetski kongres gluhih s 2000 sudionika iz cijelog svijeta, kao izraz poleta i naše snage, održan 1955. godine u Zagrebu.

S osnivanjem 27 kotarskih udruga gluhih, te audiološko-sociološkom obradom terena Republike, otkrivena su, evidentirana i poslana u škole brojna gluha djeca i mladež, a Savez je tijekom 50-tih i 60-tih godina otvaranjem novih škola i odjeljenja uspio osigurati mjesta za školovanje za svu gluhu djecu. I par stotina mladih gluhih, prestarih za školu, prihvaćeno je sa sela, te osposobljeno i zaposleno. Također, mnogi nezaposleni uključeni su u radni odnos nakon prve obuke u omladinskim radnim brigadama gluhih.

Za gluhe su otvorene brojne zanatske radionice, domovi, te škole u glavnim gradskim središtima. Gluhi su u velikom broju bili uključeni u industriju krojačke, konfekcijske, metalne, stolarske, obučarske i grafičke struke.

Organizirana je živa umjetnička djelatnost – slikarske izložbe, scenska djelatnost, osobito pantomima, te folklor, uz suradnju tada najpoznatijih hrvatskih književnika i kazališnih djelatnika (Mirko Božić, Drago Ivanišević, Ivan Ivančan, Jozo Puljizević i drugi) te gluhih umjetnika (Omerbegović, Fanuko, Gudac, Glavan, Buktenica).

Za sve lokalne udruge osigurane su radne prostorije, a u većim gradovima društveni domovi gluhih – u kojima još i danas djeluju kulturno-umjetnička i športska društva.

U tom 'zlatnom' periodu djelatnosti Saveza kupljeno je odmaralište za gluhe u Murteru koje je kroz tri desetljeća, do 1991., godišnje osiguralo odmor na moru za tisuću i više gluhih zajedno s članovima njihovih obitelji. U ratnim i poslijeratnim uvjetima nije bilo moguće održavati odmaralište, pa se za budućnost planiraju aranžmani s turističkim agencijama za zajednički odmor gluhih na Jadranu, čime će se privući i brojni gluhi i nagluhi turisti iz Europe i svijeta.

Tri desetljeća – od 1960. godine do Domovinskog rata – Savez je intenzivno djelovao i u korist nagluhих članova: nabavljao, distribuirao i servisirao slušna pomagala, izdavao list ‘Sluh’ i drugu literaturu, te organizirao savjetovalište za njihove potrebe.

Temeljne svrhe i misije Saveza su:

- Usklađivanje i usmjeravanje djelatnosti i suradnju udruga članica, predlaganje akcije od zajedničkog interesa za što potpuniju socijalnu zaštitu osoba oštećena sluha;
- Praćenje, analiza i razmatranje stanja i primjene zakonskih propisa za poboljšanje pravnog i socijalno-ekonomskog položaja osoba oštećena sluha, zalažući se za dosljednu provedbu i poboljšavanje tih propisa;
- Praćenje i proučavanje razvitka i dostignuća na području školovanja, obrazovanja, zapošljavanja i zaštite osoba oštećena sluha u zemlji i inozemstvu;
- Djelovanje na zadovoljavanju specifičnih potreba i poticanje proizvodnje i nabave surdotehničkih pomagala za osobe oštećena sluha;
- Poticanje kulturne i umjetničke manifestacije osoba oštećena sluha;
- Organizacija i obavljanje informativne i izdavačke djelatnosti, tiskanje stručnih i promidžbenih izdanja, kao i časopisa i informativnih biltena za javnost i članstvo;
- Permanentno djelovanje na svestranom jačanju i suradnji sa srodnim međunarodnim organizacijama osoba s invaliditetom u zaštiti njihovih ljudskih prava.

Od svog osnutka, Savez surađuje te je i član niza domaćih i međunarodnih udruženja i institucija a danas je to: *Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, Svjetska Federacija gluhih, Međunarodne federacije nagluhih, Europske unije gluhih, Europske federacije nagluhih* te *Europskog invalidskog foruma*.

Od 1990.g. Savez uspješno surađuje s raznim ministarstvima Vlade RH u provedbi programa zaštite i unapređenja kvalitete života gluhih i nagluhih osoba.

Aktivnosti

Hrvatski savez gluhih i nagluhih provodi svoje programe⁷ kroz projekte kroz aktivnosti koje su kontinuirane. Programi koje provode su:

- Promicanje jednaka prava gluhih i nagluhih osoba u skladu s Konvencijom UN-a
- Unaprjeđivanje zakonske regulative za gluhe i nagluhe
- informiranje zajednice i podizanje javne svijesti o gluhoći i posljedicama
- Međunarodna suradnja
- Unaprjeđenje rada osnovnih organizacija HSGN-a
- Unaprjeđenje sustava komunikacije osoba oštećena sluha
- Podrška integraciji gluhe djece u redovno školstvo
- Forum mladih hrvatskog saveza gluhih i nagluhih

Savez gluhih i nagluhih grada Zagreba

Savez gluhih i nagluhih grada Zagreba predstavlja jednu od članica Hrvatskog saveza gluhih i Savez svoju osnovnu djelatnost provodi kroz: unaprjeđenje i poticanje integracije gluhih u obitelji, na radnom mjestu i drugim oblicima društvenog života; iniciranje i davanje prijedloga odgovarajućim ustanovama i organizacijama za poboljšanje rehabilitacije i socijalne zaštite gluhih osoba; potpomaganje programa rehabilitacije i neposredno sudjelovanje u nekim segmentima; suradnja sa znanstvenim ustanovama koje se bave problematikom gluhoće; okupljanje gluhih osoba, njihovih roditelja, prijatelja i suradnika; izdavanje stručno-popularnih, informativnih i stručnih časopisa i edicija.

Imaju istaknuta tri programa, a to su: *Pružanje usluge tumača/prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika za gluhe i nagluhe*, „*Mala djela za velike promjene*“ te „*New methods for inclusion*“⁸.

⁷ Mrežna stranica Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih; odjeljak „Programi“ <https://hsgn.hr/programi/> (datum posjeta 03.06.2023.)

⁸ Mrežna stranica Saveza gluhih i nagluhih Grada Zagreba; odjeljak „Programi“ <http://sginzg.hr/programi/> datum posjeta 03.06.2023.)

Od ostalih aktivnosti koje provode, izdaje se i časopis pod nazivom *Naš sluh*, formiran kao godišnjak. Isto tako, imaju formirane i tri sekcije – „Klub iznad 60“, „Medeki“ i „Feniks“.

Znakov&to

Znakov&to⁹ predstavlja internetsku mrežu koja informira o događanjima, ne samo u svijetu Gluhih već i aktualnim događanjima kako u Hrvatskoj, tako i u svijetu. Aktivni su kroz internetsku stranicu, Facebook i Instagram, ali i Youtube kanal. Nude socijalnu i pravnu podršku, javne radove i psihološko savjetovanje. Djeluju od 2015. godine, a zanimljivo je naglasiti kako su tek od 2018. godine počeli objavljivati neke od video sadržaja uz prijevod na hrvatski jezik, kako bi i čujućim ali i nagluhim osobama koje ne znaju ili ne koriste hrvatski znakovni jezik bili pristupačniji.

Hrvatski sportski savez gluhih

Povijest¹⁰

Hrvatski športski savez gluhih je osnovan je 29.02.1992. godine u Zagrebu za vrijeme ratnih zbivanja u Hrvatskoj kao nacionalni športski savez koji okuplja športske klubove i športska društva gluhih osoba sa područja cijele Hrvatske. Sport gluhih prvi put se pojavljuje organizirano 1925. godine u Zagrebu pod imenom „Dobrotvor“¹¹ i razvijao se s vremenom bez obzira na promjene vlasti u raznim sportskim disciplinama.

Hrvatski športski savez gluhih samostalan je i direktan član Međunarodnog odbora za šport gluhih (CISS) od 1993. god. i na međunarodnoj razini odvojen i nije dio Međunarodnog Paraolimpijskog odbora, što je službeno potvrđeno 15.10.2002. od strane IOC-a i IPC-a na zajedničkom sastanku sa CISS-om (vidljivo iz dokumenata IOC-a, IPC-a i CISS-a). Međunarodni odbor za šport gluhih (CISS), osnovan 1924. god. je priznat i prihvaćen od strane Međunarodnog olimpijskog odbora(MOO) još 1955. godine, a MOO je 16. svibnja 2001. godine odobrio zahtjev za preimenovanje Svjetskih igara gluhih u Olimpijske igre gluhih (Deaflympics). Razlozi za osnivanje takvog nacionalnog športskog saveza u okvirima

⁹ Mrežna stranica Portala na hrvatskom znakovnom jeziku <https://www.znakovito.org/> (datum posjeta 03.06.2023.)

¹⁰ Mrežna stranica Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih <https://www.hssg.hr/povijest/> (datum posjeta 03.06.2023.)

¹¹ „Dobrotvor“ se kao udruženje spominje i kod Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih

svjetskog športa gluhih bile su obveze gluhih športaša Hrvatske prema Međunarodnom odboru za šport gluhih (Comité International des Sports des Sourds – CISS) u koji su zaprimljeni 24.07. 1993. god. na 17. Svjetskim igrama gluhih u Sofiji (Bugarska). CISS je osnovan 24.08.1924. god. u Parizu, Francuska a priznat od Međunarodnog Olimpijskog Odbora (International Olympic Committee – IOC) od 13.06. 1955. god., a od 16.05.2001. god. u Olimpijske igre gluhih (Deaflympic Games) koji člankom 4. svoga Statuta decidirano traži da punopravnom članicom CISS-a može biti samo Nacionalni športski savez gluhih. Na 37. kongresu CISS-a 22.07.-01.08.2001. u Rimu (Italija) su jednoglasno prihvatili prijedlog delegata da se dosadašnje Svjetske igre gluhih (ljetne i zimske) promijene u Olimpijske igre gluhih (Deaflympics), a radi prestiža i izjednačavanjem sa Međunarodnim Olimpijskim Igrama (zdravih osoba) i Međunarodnim Paraolimpijskim Igrama (invalidi) kao i na 38.kongresu CISS-a 27.02.- 09.03.2003 u Sundsvallu (Švedska) na prijedlog delegata prihvaćen velikom većinom da CISS promijeni svoje ime u IDC (International Deaflympic Committee – Međunarodni Olimpijski Odbor Gluhih – MOOG). Razlog promjene je da se CISS/IDC da više prestiža koji bi dobio izjednačavanjem sa Međunarodnim Olimpijskim Odborom (IOC) i Međunarodnim Paraolimpijskim Odborom (IPC).

Međunarodni olimpijski odbor gluhih (IDC/Deaflympic) i Međunarodni paraolimpijski odbor (IPC) su 30.11.2004. u Washingtonu (SAD), potpisali partnerski sporazum kojim se ove dvije krovne organizacije sporta osoba sa invaliditetom izjednačavaju u svim segmentima (od aktivnosti, financiranja, organizacije sportskih događaja i sl.).

U okvirima europskog športa gluhih, obveza se odnosi na Europsku športsku organizaciju gluhih (European Deaf Sports Organization – EDSO, osnovana 07.07. 1983. god. u Antibesu, Francuska) koja je članica CISS/IDC.

Nadalje, ta se obveza odnosi i na Statut Međunarodnog odbora za šah gluhih (International Committee of Silent Chess – ICSC, osnovan 14.08. 1949. god. u Kopenhagenu (Danska)) direktna članica F.I.D.E.. Na 26.Kongresu ICSC, Vilnius, Litva , 20.07. – 02.08.2003. god. Marijo Lušić kao delegat HŠSG je izabran u izvršni odbor ICSC za mandatno razdoblje 01.01.2003. – 31.12.2006.god.

Savez je na svojim internetskim stranicama objavio službeno objašnjenje bivšeg predsjednika CISS-a Jerald M. Jordana u kojem govori zbog čega je potrebno sport gluhih odvojiti od sporta invalida, a također i shemu Međunarodne organizacije za sport osoba s invaliditetom iz koje je jasno vidljiv odnos Međunarodne sportske organizacije gluhih spram Međunarodnog paraolimpijskog odbora.

Olimpijske igre gluhih i Paraolimpijske igre

U svijetu međunarodnog športa postoje Olimpijske igre i natjecanja za invalide, kao što su Paralimpijske igre, Olimpijske igre gluhih i Specijalna olimpijada. Olimpijske igre, po svojoj osobnosti nisu dostupne većini invalidnih športaša. Formiranje specijalnih natjecanja za atletičare, sa fizičkim i mentalnim nedostatkom, ili za gluhe, stvorilo je mogućnost natjecanja onim športašima, koji to nikad prije nisu iskusili. Međutim, među čujućom populacijom postoji uvjerenje da je gluhoća samo jedna vrsta invaliditeta i da su gluhi samo kao manjinska podgrupa u glavnoj populaciji invalida. To nerazumijevanje dovodi do jednog vrlo važnog pitanja: Zašto se svi invalidi, uključujući i gluhe ne natječu u samo jednim Igrama?

Olimpijske igre mjesto su sportskih susreta zdravih sportaša. Ova moderna verzija igara se održava od 1896. godine, a osnovao ih je Baron de Coubertin. Olimpijske igre gluhih osnovane su 1924. godine i od tada se redovito održavaju. Paraolimpijske igre su prvi puta održane u Rimu 1960. godine. Prije njih postojale su Igre u invalidskim kolicima, koje su počele 1948. godine. U rimskom natjecanju nisu mogli sudjelovati natjecatelji u invalidskim kolicima. Od 1966. godine, na tim natjecanjima sudjeluju i neki atletičari sa mentalnim nedostatkom. Međunarodni odbor za šport gluhih (CISS – The Comite international des Sports des Sourds) je tijelo koje kontrolira Olimpijske igre gluhih. Sastoji se od nacionalnih sportskih saveza gluhih i vodi ga Izvršni odbor od 8 članova, koji su svi gluhe osobe. CISS je priznat od strane MOO još 1955. godine. Godine 1966. MOO ga je nagradio pohvalom za vrijeme održavanja Coubertin kupa za njegovo striktno pridržavanje i zastupanje olimpijskih ideala i za njegove zasluge u svijetu međunarodnog športa. 1985. godine predsjednik Mr. Juan Antonio Samaranch zatražio je CISS da se pridruži u Međunarodni koordinacijski odbor – MKO (prethodnica Međunarodnom Paraolimpijskom Odboru – MPO) i da pruži organizacijsku strukturu za invalidski šport unutar MOO. Nakon što su dane garancije da će zadržati svoju autonomiju i moći nastaviti sa Olimpijskim igrama gluhih, CISS je pristupio MKO-u 1986. godine. Kada je MKO postao MPO , CISS je postao osnivački član MPO-a, nakon pregovora za svoju

neovisnost i da može nastaviti sa Olimpijskim igrama gluhih i dijeliti financije, koje su namijenjene za šport invalida. Ta odluka nije dobro došla među krugovima ostalih športskih organizacija invalida. Ipak MPO je osnovan i CISS je zauzeo svoje mjesto u Izvršnom odboru MPO-a. Kako se bližila 1990. godina, problemi su naglo porasli. U Nacionalnim Olimpijskim Odborima je postojala velika zbuđenost glede statusa Olimpijskih igara gluhih i gluhih športaša. Mnogi nacionalni športski savezi, koji su prije imali direktne i usklađene odnose sa Nacionalnim Olimpijskim odborima (– NOO), izgubili su tu vezu i bili prisiljeni ući pod okrilje nacionalnih športskih saveza invalida. Izgubili su autonomiju i većinu svoje financijske potpore. Nekima je bilo zabranjeno nastupati na Olimpijskim igrama gluhih i bilo im je rečeno neka nastupaju na Paraolimpijskim igrama, iako tamo nije bilo nikakvih natjecanja za gluhe. Pokušaji da MOO intervenira i pomogne da se problemi riješe nisu urodili plodom. Štoviše, MOO nije dijelio sredstva sa MPO-om usprkos originalnom dogovoru. Konačno, članovi CISS-a su nakon dugog debatiranja odlučili da je jedini način da se riješi problem između Paraolimpijskih i Olimpijskih igara gluhih taj, da se ili odrekne članstva u MPO-u ili da se odreknu Olimpijskih igara gluhih, te sudjeluju na Paraolimpijskim igrama. Na svome kongresu u Sofiji/Bugarska 1993., delegati su predložili izvršnom odboru da ispita posljedice tih dviju opcija i preda izvješće na slijedećem Kongresu 1995. godine. CISS je zatražio MPO sve što je potrebno za sudjelovanje gluhih športaša na Paraolimpijskim igrama, s obzirom na broj športaša, vrste natjecanja, prisustvo tumača i kontrolu natjecatelja. CISS se je također interesirao za eventualne posljedice, ako istupi iz MPO-a i ako bi to bio slučaj, hoće li MOO i dalje priznati održavanje Olimpijskih igara gluhih. MPO nije formalno odgovorio. Privatno je dao na znanje da mu je jako stalo da CISS ostane član MPO-a, ali je izjavio da se sudjelovanje CISS-a na Paraolimpijskim igrama odgađa za kasnije. MOO je izjavio da ako CISS želi napustiti MPO može to učiniti, ako je to jaka želja njegovih članova. Također je izjavio da će MOO kao i do sada priznati CISS i Olimpijske igre gluhih. CISS-ovi delegati su neposredno poslije toga jednoglasno izglasali izlazak iz MPO. Postavlja se pitanje, zašto gluhi trebaju posebna natjecanja? Među gluhimima postoji velika potreba za odvojenim igrama. Gluhi sebe ne smatraju invalidima, osobito ne u fizičkom smislu. Draže im je smatrati se kao jedan dio kulturne i jezične manjine. Gluhi sportaš je fizički zdrav i sposoban za natjecanja bez značajnih restrikcija, osim što za njega postoje komunikacijske barijere. U tiskom sportu i nekim pojedinačnim natjecanjima, gubitak sluha može ga ograničiti. Međutim ti nedostaci nestaju na Olimpijskim igrama gluhih. Sportovi i njihova pravila poistovječena su sa pravilima zdravih sportaša. Nema specijalnih sportova, i jedine adaptacije su da se zvučni signali pretvore u svjetleće, primjerice korištenje svjetla za start. Za natjecatelje ne postoje nikakve restrikcije

osim zahtjeva da svaki od njih mora imati nedostatak sluha od najmanje 55¹² dB na zdravijem (boljem) uhu. Na Paraolimpijskim igrama mnoga su natjecanja prilagođena potrebi sportaša. Zbog velikog spektra fizičkih nedostataka, sportaši moraju biti klasificirani prema svojim mogućnostima. To je kompliciran klasifikacijski sistem namijenjen da se stvori što normalnija mogućnost natjecanja. Kada za neki sport nema dovoljno natjecatelja, kategorije se mogu spojiti. Npr. postoji 8 kategorija za cerebralne atletičare, 3 za slijepe, 9 za amputirane i jedna za mentalne. Za sportaše sa ozlijeđenom kralježnicom, ima mnogo kategorija, ovisno o športu, a za plivanje postoji 10 kategorija. U Olimpijskim igrama gluhih, sportaši se mogu natjecati i sporazumijevati sa drugima slobodno i bez tumača znakovnog jezika, osim kada su čujućci suci u igri. Ako bi gluhi sportaši sudjelovali na Paraolimpijskim igrama, bio bi potreban veliki broj tumača znakovnog jezika, kako bi se uspješno savladala barijera komunikacije, inače bi gluhi sportaši bili potpuno odvojeni od ostalih natjecatelja. Cilj Olimpijskih igara gluhih – ujediniti sve sportaše – bio bi izgubljen. Paraolimpijske igre već sada imaju striktno određen broj natjecatelja. Mnogi nisu željeli uključiti svoje sportaše sa mentalnim hendikepom (Specijalna olimpijada za mentalno hendikepirane športaše je privatna organizacija i nije dio MOO), zbog mogućeg većeg broja sportaša. U Atlanti, blizu 4000 natjecatelja je sudjelovalo na Paraolimpijskim igrama. Gluhi privuku oko 2500 natjecatelja. Očito je da Paraolimpijske igre ne bi mogle apsorbirati toliki broj natjecatelja. Neki se sportaši određenih hendikepa ne bi više mogli natjecati, da bi se manjem broju gluhih omogućilo natjecanje. Kao rezultat svi hendikepirani sportaši bi time bili uskraćeni.

Bi li kombinacija svih invalidnih i gluhih športša bila ekonomski povoljnija za Paraolimpijske igre? Vjerojatno ne bi. Dok su Olimpijske igre samo za zdrave, teško je povjerovati da se svi sportaši sa invaliditetom mogu natjecati na Paraolimpijskim igrama. Na Olimpijskim igrama postoje dva natjecanja, npr. 100 m sprint za žene i za muškarce. U Paraolimpijskim igrama postoji puno veći broj natjecanja zbog klasifikacijskog sistema, tako ustvari imamo mnoštvo mini igara unutar Paraolimpijskih igara. Ako gluhi sudjeluju postat će još jedno mini natjecanje, ali sa jednom velikom razlikom – gluhi bi bili odvojeni od ostalih natjecatelja zbog njihove različitosti u komunikaciji. Smanjenje troškova je samo iluzija. Ako bi se gluhi natjecali na Paraolimpijskim igrama radije nego na Olimpijskim igrama gluhih, to ne bi smanjilo troškove održavanja igara. Štoviše, bilo bi skuplje. Trenutno se Olimpijske igre gluhih organiziraju vrlo ekonomično, gdje su glavni faktor troška teren za natjecanja i službene osobe. Stručnog tumača znakovnog jezika nije lako naći i vrlo su skupi (ta se tema kasnije spominje

¹² Prosječni gubitak sluha (u dB) razlikuje se od postotka oštećenja sluha (prema Fowler-Sabine ljestvici)

u anketi a i raspravi o Zakonu o hrvatskom znakovnom jeziku). Trošak osposobljavanja oko tisuću tumača bio bi astronomski. Nadalje, tumači znakovnog jezika iako smanjujući barijeru komunikacije, ne mogu stvoriti okruženje bez barijera u kojima gluhi žive. Na postojećim Olimpijskim igrama gluhih koristi se samo nekoliko tumača za direktnu komunikaciju sa sucima. Sve druge komunikacije su između gluhih i tu tumači nisu potrebni. Kao grupa, gluhi ne pristaju ni u jednu grupu zdravih ili hendikepiranih sportaša. Njihova ograničenja nisu fizička već samo u sferi socijalne komunikacije.

Aktivnosti

Savez trenutno djeluje na dva projekta, jedan pod nazivom *Razbijanje komunikacijskih prepreka* financiran od strane Europskog socijalnog fonda, a drugi pod nazivom *Uključivanje djece s poteškoćama u sport i zajednicu*.

Kafić Silent

Kafić Silent je jedinstveni projekt¹³, kojem je nositelj Goran Basta, direktor tvrtke Znak tišine, a nastao je u suradnji sa Savezom gluhih Grada Zagreba. Projekt je financirao Grad Zagreb. Ono po čemu je Silent poseban je činjenica da se u njemu zapošljavaju gluhe i nagluhe osobe, služe se novom tehnologijom (gosti naručuju uz pomoć tableta) kako vi se olakšalo objema stranama. Kafić je otvoren 2017.godine i tada su od 7, bile zaposlene 3 gluhe i nagluhe osobe. Osim što se tamo konzumiraju pića, može se naučiti i fraze na hrvatskom znakovnom jeziku, najviše vezano za naručivanje ili neke od uputa. Osnovni cilj otvaranja ovakvog kafića je ovakvim projektom pridonijeti razbijanju predrasuda te potaknuti i druge poduzetnike da razmišljaju o zapošljavanju gluhih i nagluhih osoba.

¹³ Mrežna stranica Plavog ureda – Zagreb za poduzetnike; novinarski tekst pod naslovom „Silent Caffè – kafić koji razbija predrasude” <https://plaviured.hr/silent-caffe-kafic-koji-razbija-predrasude/> (datum posjeta 03.06.2023.)

Hrvatsko društvo prevoditelja znakovnog jezika za gluhe

Hrvatsko društvo prevoditelja znakovnog jezika¹⁴ za gluhe osnovano je 2016. godine, a financirano je od strane Europske unije iz Europskog socijalnog fonda. Cilj mu je je udruživati prevoditelje hrvatskog znakovnoga jezika (čujuće i gluhe osobe) te razvijati i unaprjeđivati svijest svojih članova o prevoditeljskoj struci, etici i odgovornostima. Društvo djeluje na području zaštite ljudskih prava ali i obrazovanja, znanosti i istraživanja.

Djelatnosti kojima se ostvaruju ciljevi udruge su sljedeći:

- Aktivan doprinos obrazovanju i usavršavanju prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika;
- Izrada i razvoj Etičkog kodeksa za prevoditelje hrvatskog znakovnog jezika;
- Zaštita prava i položaja Društva, članova Društva i korisnika usluga prevođenja znakovnoga jezika
- Suradnja s korisnicima (osobama koje koriste usluge prevođenja na znakovni jezik), s konferencijskim prevoditeljima drugih jezika, s prevoditeljskim i srodnim udrugama u zemlji i inozemstvu, nadležnim tijelima i javnosti u promicanju standarda profesije prevođenja znakovnog jezika, etičkih standarda i uvjeta na radu te unapređivanju kvalitete prevođenja znakovnog jezika;
- Organizacija seminara, tečajeva i ostalih oblika usavršavanja prevoditelja, kako samostalno tako i s ostalim prevoditeljskim udrugama ili ustanovama;
- Objavljivanje pisanih materijala u svrhu općeg i strukovnog obavještanja članova i javnosti o radu Društva;
- Predlaganje jedinstvenog cjenika prevoditeljskih honorara za područje Republike Hrvatske i za svoje članove.

Društvo ima dva projekta: *Udruge Gluhih – centri znanja i diseminacije pravovremenih i razumljivih informacija* (odobren u sklopu poziva "Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za odgovaranje na potrebe lokalne zajednice" Nacionalne zaklade za razvoj civilnog

¹⁴ Mrežna stranica Hrvatskog društva prevoditelja znakovnog jezika za gluhe; odjeljak „O nama“ <https://www.prevoditeljhzj.eu/o-nama/> (datum posjeta 03.06.2023.)

društva), dok je drugi *Širenje dostupnosti usluge tumača znakovnog jezika* (odobren u sklopu poziva "Razvoj usluge osobne asistencije za osobe s invaliditetom-faza II, Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020.

Istraživanje

Stavovi i mišljenja o kulturi Gluhih

U cilju boljeg sagledavanja pozicije gluhih osoba, a u svrhu prikaza problematike, sastavljena je anketa i poslana elektronskom poštom. Kafiću Silent je također poslan upit s molbom za intervju sa gluhim konobarom, no to nije bilo moguće s obzirom da u trenutku slanja upita nijedan gluhi konobar nije bio zaposlen u navedenom kafiću.

Tijekom same pripreme ankete komunikacija se odvijala pisanim putem i svi traženi su sa dozom optimizma i oduševljenja prihvatili upit.

Za sve udruge i saveze sastavljena je anketa sa 8 jednakih pitanja, a preostala su prilagođena s obzirom na užu djelatnost i aktivnosti kojima se bave.

Napominjem kako se u pisane odgovore nije ni na koji način interveniralo, odgovori su preneseni u izvornom obliku.

Hrvatski Savez Gluhih i nagluhih

1. Što je kultura Gluhih za Vas?

Kultura Gluhih obuhvaća znakovni jezik, povijest i tradiciju u zajednici Gluhih te specifične kulturološke smjernice unutar zajednice

2. Što hrvatski znakovni jezik znači vama osobno i članovima vaše udruge?

HZI je prirodni jezik kojim se gluhi sporazumijevaju, važan je za punopravno dobivanje informacija i to je jezik koji se uči kao i svaki drugi jezik.

3. Što za vas znači klub? Ima li posebno mjesto u životu članova kulture Gluhih i kako?

Klub je mjesto gdje se okupljaju Gluhi, organiziraju se edukacije, radionice, druženjanekad dok nije bilo tehnologije, klub je bio mjesto na kojem su Gluhi dobivali i razmjenjivali informacije.

4. Smatrate li da su Gluhi osobe s invaliditetom ili kulturna manjina. Kako taj odnos prema Gluhima vaša udruga predstavlja i promiče u općoj javnosti? I jedno i drugo su. Želimo se približiti široj javnosti i osvijestiti ih o postojanju gluhih osoba i načinu pristupa i komunikaciji s njima.
5. Kakav je vaš stav o zakonu o hrvatskom znakovnom jeziku? Jeste li zadovoljni tim zakonom? Što biste mijenjali u zakonu ako ima potrebe za time?
Zakon je važan što je HZI prepoznat kao jezik ravnopravan svim drugim jezicima, ali kao i svaki drugi zakon i ovaj se može poboljšati. (npr. U zakonu je navedeno da korisnici znakovnog jezika imaju pravo na komunikacijskog posrednika u svim državnim institucijama, no nije navedeno na koji način će se osigurati)
6. Po vašem mišljenju, kakav je položaj Gluhih u hrvatskom društvu?
Još uvijek su u nepovoljnom položaju, šira javnost premalo zna o gluhim i nagluhim osobama, komunikacijska barijera je najveća prepreka. U obrazovanju imamo premali broj stručnih komunikacijski posrednika u osnovnim i srednjim školama te na fakultetima. U mnogim slučajevima gluhe osobe nisu zaposlene u svojoj struci, već rade druge poslove. Razumna prilagodba radnog mjesta još uvijek ne podrazumijeva i „radnog prevoditelja“.
7. Po Vašem mišljenju, može li se još nešto učiniti po pitanju kvalitete života Gluhih?
Sve se uvijek može poboljšati, mi kao zajednica gluhih moramo raditi na poboljšanju kvalitete života, npr. Od rane intervencije, obrazovanja, pružanja socijalnih usluga pa do podrške starijim osobama. Gluhe osobe se i same moraju aktivirati i raditi na tome, biti aktivni u javnom životu (politika, kultura...)
8. Možete li svojim riječima što želite postići ovom udrugom?
Ciljevi hrvatskog saveza gluhih i nagluhih su:
 - Prevladavanje posljedica teških komunikacijskih barijera koje se očituju u nepovoljnom socijalnom i kulturološkom položaju građana s oštećenjem sluha;
 - Promicanje, razvoj i unapređivanje položaja gluhih i nagluhih građana u svim segmentima života u zaštiti njihovih prava i interesa kao djela temeljnih ljudskih prava i jednakih mogućnosti;

- Osiguranje punog uživanja ljudskih prava i temeljnih sloboda gluhe i nagluhe djece te pristupa informacijama, ravnopravno s čujućom djecom;
- Promicanje invaliditeta kao ljudskog prava osoba s invaliditetom, promicanje priznavanja vještina, stvarnih vrijednosti i sposobnosti gluhih i nagluhih osoba i podizanja razine svijesti u svim segmentima društva, uključujući i razinu obitelji;
- Pобољшanje kvalitete života i zdravlja gluhih i nagluhih osoba.
- Savez sukladno ciljevima djeluje na području zaštite ljudskih prava i socijalne djelatnosti.

Hrvatski savez gluhih i nagluhih okuplja udruge s područja cijele hrvatske te se na nacionalnoj razini bori za prava svojih članova. U tome ima i saveznike i dobru suradnju sa srodnim organizacijama osoba s invaliditetom te različitim institucijama (pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, hrvatski zavod za javno zdravstvo, ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike....)

Ne samo u hrvatskoj nego i u Europi i svijetu

9. U SAD-u je od 1988. godine uobičajeno da se izraz „gluhi“ rabi kao oznaka „za sve osobe oštećena sluha bez obzira na to jesu li nagluhi, potpuno gluhi/gluhorođeni ili su tijekom života oglušili“, na tom tragu postavljam pitanja zašto u nazivu svoje udruge zadržavate riječ nagluhih?

Kroz povijest se mijenjala terminologija gluhih, od gluho-glupih, preko gluhonijemih pa sve do gluhih i nagluhih, tako da vjerujem da ćemo u skoroj budućnosti sve to objediniti u jedan naziv, jer do sad se više gledalo s medicinskog stajališta gdje se radila ta podjela, dok smo danas sve više usmjereni na kulturološki identitet.

10. Kakva je vaša vizija budućnosti Gluhih?

„Gluhi mogu sve osim čuti“ i savez će nastaviti promicati prava gluhih i nagluhih osoba u zajednici i društvu, ne samo u hrvatskoj već i u svijetu.

Hrvatski sportski savez Gluhih

1. Što je kultura Gluhih za Vas?
Najvažnije poglavlje u mom životu.
2. Možete li reći što vama Hrvatski znakovni jezik znači?
Znakovni jezik je jako važan, nezaobilazni način komunikacije

3. Što za Vas znači Klub? Ima li posebno mjesto u životu članova kulture Gluhih i kako?

Klub je centar života gluhih i druženje kojim ostvaruješ sve životne potrebe.

4. Smatrate li da su Gluhi osobe s invaliditetom ili kulturna manjina? I kako se izjašnjavate po tom pitanju?

Gluhi spadaju u širi pojam osobe s invaliditetom koje se različito tumače u sferama života. Gluhi jesu kulturna manjima po mome i bolje se promiče u općoj javnosti.

5. Kakav je Vaš stav o zakonu o Hrvatskom znakovnom jezku? Jeste li zadovoljni zakonom? Što biste mijenjali u zakonu, ako ima potrebe za time?

Zakon o hrvatskom znakovnom jeziku je nedorečen jer nije regulirano u financijama niti tko odgovara za provođenje potreba gluhih u svakodnevnom životu. Zakon treba promijeniti u suradnji sa svim gluhim osobama i udrugama.

6. Po vašem mišljenju, kakav je položaj Gluhih u hrvatskom društvu?

Položaj gluhih osoba u sportskoj sferi je jako dobar, a u socijalnoj, zdravstvenoj i obrazovnoj sferi jako loš.

7. Po Vašem mišljenju, može li se još nešto učiniti po pitanju kvalitete života Gluhih?

Bolja kvaliteta života gluhih se može postići samo zajedničkim snagama svih udruga i također stvaranjem krovne organizacije svih udruga gluhih.

8. Možete li svojim riječima što želite postići ovom udrugom?

Ovom udrugom se može jako puno promijeniti, ali samo ako se zajedno borimo i u tom slučaju će nam i država izaći u susret kao što je slučaj u sportu (novi Zakon o sportu gdje su gluhi izjednačeni sa čujućim osobama i parasportom). Također, s prepoznavanjem uloge komunikacijskog posrednika se mogu napraviti veliki koraci u obrazovanju, zdravstvu i drugim područjima života.

9. Možete li objasniti razliku između Paraolimpijade i Olimpijade Gluhih?

Gluhi imaju svoje senzorno oštećenje sluha i svoja natjecanja gluhih (Olimpijske igre, Svjetsko prvenstvo gluhih, Europsko prvenstvo gluhih...). Paraolimpijci imaju tjelesno oštećenje u više kategorija. Olimpijske igre čujućih su počele 1896. godine, Olimpijske igre gluhih 1924. godine, a Olimpijske igre paraolimpijaca 1960 godine i svi su odvojeni i različito priznati u svijetu.

10. Možete li objasniti zašto Olimpijada Gluhih nije prikazan na televiziji na isti način kao Paraolimpijada?

Zbog komunikacijske barijere i nezainteresiranosti javnosti.

11. Jesu li gluhi sportaši adekvatno zastupljeni u medijima kao drugi sportaši bez invaliditeta?

Gluhi sportaši su zastupljeni, ali gluhe osobe općenito ne.

12. Kakva je Vaša vizija za budućnost Gluhih?

Vizija je da gluhi budu ujedinjeni i da se bore za svoja prava.

Znakovni¹⁵

1. Što je kultura Gluhih za Vas?

a) Kultura Gluhih za mene je svijet u kojem sam odrasla, provela i provodim većinu svog života, znakovni jezik, umjetnost i sport. To je ono što mi je dobro poznato od djetinjstva.

b) S obzirom na to da sam CODA, dijete gluhih roditelja, smatram se dijelom zajednice Gluhih i ponosna sam na taj dio mog identiteta i bogatstvo koje sam naslijedila od svojih roditelja.

2. Možete li reći što vama Hrvatski znakovni jezik znači?

a) Hrvatski znakovni jezik za mene je jezik koji mi omogućuje komunikaciju s gluhima. Jezik koji je toliko bogat i koji mi pruža "slobodu" koju mi hrvatski jezik nikad nije mogao pružiti. Hrvatski znakovni jezik je dio Kulture gluhih i moj materinski jezik.

b) Smatram ga materinjskim jezikom jer ga koristim od 7. mjeseca života. A znači mi uvid u jedinstvenu kulturu i zajednicu gluhih kako u Hrvatskoj tako i mogućnost komunikacije i s gluhim osobama iz drugih država. Jedan poprilično zahtjevan i kompleksan jezik koji se uči cijeli život i koji rado izučavam.

¹⁵ Nakon molbe za ispunjavanjem ankete, dvije osobe dale su svoje odgovore, naznačeni su pod a) i b).

3. Što za Vas znači Klub? Ima li posebno mjesto u životu članova kulture Gluhih i kako?
- a) Klub je mjesto okupljanja, druženja, informiranja, dogovaranja, djelovanja... Mjesto koje ima posebno značenje za Gluhe, najviše starije populacije i Gluhih koji koriste znakovni jezik.
 - b) Klub pamtim od malena kao mjesto gdje se sve odvijalo. Tamo su se slavile različite prigode - maškare, Bijela noć, Plava noć, rođendani, sportske pobjede... davale informacije važne za gluhe, dolazilo kartati i družiti, saznati novitete.... Apsolutno je važno mjesto života gluhih osoba, no danas svakako gubi primarnu funkciju. U vrijeme kada informacije nisu bile toliko dostupne gluhe osobe bile su više motivirane dolaziti u klub i razmjenjivati informacije. Danas uz veći broj prevoditelja i određeni broj emisija uz prijevod na hrvatski znakovni jezik, gluhi zadovoljavaju svoju potrebu za informacijama na taj način. Klub i dalje ostaje nostalgичno mjesto druženja starijih generacija, a mlađe se većinom okupljaju u privatnim aranžmanima.
4. Smatrate li da su Gluhi osobe s invaliditetom ili kulturna manjina? I kako se izjašnjavate po tom pitanju?
- a) Smatram da Gluhe osobe kulturna manjina i da ih tako treba doživljavati, dati im prava manjina, a ne da budu u kategoriji osoba s invaliditetom. Znakovito promiče gluhe, njihovu kulturu i sve aktivnosti, projekte i zanimljivu terminologiju koja se pojavljuje u javnom prostoru, kroz kratke video uratke koji se zatim dijele na društvenim mrežama. Na taj način pokušavamo podići razinu svijesti o gluhima i načinu na koji ima treba pristupati.
 - b) Znakovito nije udruga nego projekt koji provodi Savez gluhih i nagluhих grada Zagreba, no promoviramo hrvatski znakovni jezik, kulturu gluhih i gluhost (Deafhood) kako bi približili javnosti da se gluhe osobe ne treba getoizirati, marginalizirati ili ih smatrati manje vrijednima i neintelligentnima. Osobno mislim da se gluhe osobe nalaze na sjecištu - jezičnih prava, prava osoba s invaliditetom i prava kulturno jezičnih manjina. U Hrvatskoj je uistinu mali broj "pravih" gluhih koji ne žele "popravke" koji bi im omogućili da proćuju, što nije slučaj u drugim državama svijeta. No, razumljivo je s obzirom na veliki primat poliklinike

SUVAG u Hrvatskoj i široko rasprostranjenoj verbo-tonalnoj metodi kao jedinom ispravnom načinu rehabilitacije i edukacije gluhih. Kako nisam gluha osoba ne mogu se izjasniti, ali jesam ponosna članica zajednice gluhih zbog svojih roditelja, ali i kao prevoditeljica i aktivistica.

5. Kakav je Vaš stav o zakonu o Hrvatskom znakovnom jeziku? Jeste li zadovoljni zakonom? Što biste mijenjali u zakonu, ako ima potrebe za time?
 - a) Zakon o hrvatskom znakovnom jeziku je zadovoljavajući, no u njemu je samo priznato pravo gluhim da odaberu način komunikacije koji preferiraju, no u isto vrijeme potrebno je isto tako da tijela državne uprave, lokalne i područne samouprave imaju obavezu prilagoditi SAV sadržaj i komunikaciju gluhim, te osigurati prevoditelja ili stručnog komunikacijskog posrednika.
 - b) Pokazalo se dobrim što imamo Zakon o HZJ, iako smatram da nije donio neke veće promjene. Većina prava gluhih osoba postojala su i prije tog Zakona, a on ih je zapravo popisao. Lošim rješenjem smatram svođenje prevoditelja na komunikacijske posrednike kao općenit naziv za našu profesiju koja postoji i ne bi trebala biti degradirana. Komunikacijski posrednik je dobrodošao naziv za osobe koje pružaju drugu vrstu usluge gluhim osobama, onima koji ne koriste HZJ - očitavanje s usana, daktilografiju, pisanje bilježaka. Prevoditelji HZJ trebali bi biti izdvojeni unutar toga, a nikako stavljeni u podređen položaj u odnosu na SKP. Što se tiče gluhih, nisam dovoljno kompetentna procijeniti Zakon, no vjerujem da bi se dalo još neke stvari bolje urediti.
6. Po vašem mišljenju, kakav je položaj Gluhih u hrvatskom društvu?
 - a) Položaj gluhih u hrvatskom društvu je još uvijek na marginama zbog nedovoljne vidljivosti posebno u sustavu obrazovanja.
 - b) Gluhi su i dalje većinom marginalizirani i osuđeni raditi većinom slabije plaćene poslove. Postoji sve veći broj izuzetaka koji završavaju fakultetske programe, ali je veliki problem poznavanje i razumijevanje hrvatskog jezika.
7. Po vašem mišljenju, može li se još nešto učiniti po pitanju kvalitete života Gluhih?
 - a) Još mnogo toga se može učiniti kako bi se povećala kvaliteta života gluhih, posebno u predškolskom, osnovnoškolskom, srednjoškolskom i visokom obrazovanju. Osobno smatram da se razina svijesti kod gluhih može podizati s

podizanjem razine obrazovanja, a onda se samim time i podiže razina svijesti javnosti kada gluhi budu sigurni tko su, što su i što im pripada.

b) Apsolutno na prvom i svim ostalim mjestima je obrazovanje! Od njega sve kreće, ako je gluha osoba ograničena završiti školu za autolimara, obučara, švelju.... Ne možemo očekivati da će njihova zarada, a povezano s time i kvaliteta života biti bolja. Kada bi gluha osoba bila izložena HZJ od početka i usvojila prvi jezik 100% onda bi se puno lakše mogla snaći s učenjem i razumijevanjem hrvatskog jezika, a time bi imala pristup i široj lepezi poslova prema svom odabiru. Ovako često gluhe osobe nemaju usvojen niti hrvatski jezik u potpunosti, niti hrvatski znakovni jezik. Ako uzmemo za pretpostavku da usvoje možda 50% hrvatskog jezika i 50% hrvatskog znakovnog jezika, njihov zbroj ne daje 100% razumljivosti, već možda 25% jer niti jedan jezik nije usvojen do kraja pa se javljaju greške u komunikaciji i veliko nerazumijevanje.

8. S kojim namjerom je osnovana informatička platforma Znakov&to?

a)Znakovito je stvoren kao portal koji imao isključivo informativnu svrhu. Prerastao je u portal koji promiče kulturu gluhih i informira gluhe i širu javnost.

b)Znakov&to je osnovano 2015. godine na inicijativu gluhih osoba koje su uvidjele da slične platforme postoje u drugim državama. Sve se to poklopilo s mojom idejom koju sam razvijala u vrijeme dok sam radila u Slovačkom odboru za olimpijske igre gluhih i htjela pokrenuti puno veću platformu na razini više država i više kategorija sadržaja. No, kako smo bili ograničeni prijavom na natječaj koji nije davao velika sredstva, moja je ideja prilagođena i u dogovoru s gluhim članicama odredile smo manji broj kategorija, no i dalje dovoljno interesantnog sadržaja.

9. Kako su Gluhi reagirali na vašu platformu?

a) Gluhi reagiraju vrlo pozitivno, rado nas prate, velika su nam podrška i rado e uključuju u naš rad. 😊

b) Tijekom skoro 8 godina postojanja platforme dobivamo samo pohvale za naš rad. Teme postaju sve bolje i zanimljivije jer se trudimo pratiti aktualna događanja u zajednici gluhih, primijetiti neke nejasnoće koje pokušavamo razjasniti jer mislimo da gluhi u Hrvatskoj nisu dovoljno informirani o npr. Audizmu, gluhstvu, doprinosu gluhih....

10. Koju temu najčešće obrađujete na vašu platformu?

a) Teme koje obrađujemo su vrlo raznovrsne, a vezane su uz Gluhe i promicanje kulture te isticanje pojedinaca, gluhih ili čujućih, koji su svojim radom doprinijeli zajednici gluhih ili širenju svijesti javnosti o gluhimima.

b) Aktualne teme iz zajednice gluhih. Pratimo komunikaciju gluhih na društvenim mrežama i pronalazimo zanimljivosti kojima se bavi Savez gluhih i nagluhih grada Zagreba, a koje nisu dovoljno poznate široj zajednici pa ih širimo dalje. Nadalje, pronalazimo i zanimljive teme iz drugih država u kojima žive i gluhi Hrvati, naši bivši aktivni članovi ili jednostavno države i organizacije koje su po nečemu naprednije i važnije za kvalitetu života gluhih.

11. Kakva je Vaša vizija za budućnost Znakov&to?

a) U budućnosti imamo plan nastaviti s radom kao i dosad, uključiti što više gluhih u naš rad i svakako pružati podršku čujućima koji svojim radom, aktivnostima ili raznim projektima promoviraju gluhe i njihovu kulturu.

b) U budućnosti imamo plan nastaviti s radom kao i dosad, uključiti što više gluhih u naš rad i svakako pružati podršku čujućima koji svojim radom, aktivnostima ili raznim projektima promoviraju gluhe i njihovu kulturu.

b) Sjajno bi bilo kad bi dobili neki vid redovitijeg financiranja jer sadašnja ekipa Znakov&to radi već 3 godine bez iti jednog centa/lipe honorara, i to je teško održivo na duge staze. Doduše, do sada su honorari bili iznimno mali i nitko ne očekuje veliku zaradu, no svakako bi se rad trebao honorirati. Nesretna je činjenica da se u udrugama gluhih i drugih osoba s invaliditetom očekuje ogroman angažman volontera, no zaboravlja se da je volonterski rad privremena pomoć i nikako ne može zamijeniti plaćene zaposlenike.

Osim financija, moja vizija je da Znakov&to i dalje ostane interesantan portal na kojem gluhe osobe mogu pronaći važne informacije koje ih zanimaju, no voljela bih kad bi se uključilo više različitih gluhih osoba i udruga gluhih u kreiranje sadržaja te kad bismo mogli objavljivati češće i još zanimljivije priče te proširiti broj kategorija.

Od navedenog društva dobiveno je ukupno 6 odgovora. Pritom su odgovori naznačeni pod c) odgovori ženske osobe sa 12 godina radnog iskustva tumača/prevoditelja, djeteta Gluhih roditelja.

1. Što je kultura Gluhih za Vas?

a) Kultura Gluhih za mene je svijet u kojem sam odrasla, provela i provodim većinu svog života, znakovni jezik, umjetnost i sport. To je ono što mi je dobro poznato od djetinjstva.

b) Priznajem samo „prave Gluhe“, koji koriste pravi HZJ i time dokazuju pripadnost kulturno-jezičnoj manjini. Dakle, kultura Gluhih prvenstveno uključuje – jezik.

Kultura uključuje elemente poput jezika, zajedničke vrijednosti, posebne institucije poput škola, Saveza, udruga, zajednička povijest koja je drugačija od povijesti čujućih – poput borbe za pravo školovanja što je izboreno tek krajem 19. stoljeća. Ako osoba koristi sve nabrojano i ako poznaje sve nabrojano i sudjeluje u diseminaciji tog znanja kako bi se očuvalo, smatram da pripada zajednici Gluhih.

c) Kultura Gluhih je pojam koji još nije zaživio u RH. Većinski čujuće društvo to izgovara kao neku floskulu, kao sintagmu koju su čuli, ali ne znaju što to znači jer se u svim aktivnostima Gluhi ubrajaju među sve druge invaliditete, ponajviše s osobama oštećena vida, a koji su dijametralno suprotni od Gluhih jer su osobe oštećena vida isključivo orijentirani na zvuk i auditivnu informaciju dok su Gluhi isključivo orijentirani na vid i vizualnu informaciju. No, problem je još veći što i sama zajednica Gluhih ne zna što znači pojam „kultura Gluhih“. Kultura Gluhih znači poznavanje povijesti Gluhih, poznavanje značajnih osoba koje su doprinijele osnaživanju zajednice Gluhih, poznavanje osobitosti znakovnog jezika po kojima se razlikuje od govornog jezika čujuće većine, percipiranje i poznavanje djelovanja udruga i drugih organizacije koje su imale utjecaj na zajednicu Gluhih – poput kulturno-umjetničkih društava, škola za Gluhe, ali i pojedinaca poput Antuna Zimmermanna koji je pisac prvog rječnika

¹⁶ Nakon molbe za ispunjavanjem ankete, odgovore je dalo čak 8 osoba, naznačeni su pod a) do h)

¹⁷ Odgovori od a) do f) su odgovori ženskih, a g) i h) muških osoba

hrvatskog znakovnog jezika. Za mene je to kultura Gluhih, znanje da je prva škola za Gluhe osnovana 1895., da su prva udruženja Gluhih nastala 1921. i da je prvi rječnik HZJ nastao 1986. I to su samo temelji. To se ne spominje ni u jednom udžbeniku na predmetima poput povijesti, jezika ili sociologije, ali niti sama zajednica Gluhih ne ulaže truda da se to uvede u udžbenike ili da se promovira među sociolozima i drugim znanostima kao predmet istraživanja. Sve ostaje na brošurama koje stoje na štandovima za vrijeme obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom ili Međunarodnog tjedna Gluhih.

- d) S obzirom na to da sam CODA, dijete gluhih roditelja, smatram se dijelom zajednice Gluhih i ponosna sam na taj dio mog identiteta i bogatstvo koje sam naslijedila od svojih roditelja.
- e) Za mene je to njihov pravi prirodni znakovni jezik. Uz jezik imaju svoju gramatiku i kulturu.
- f) S obzirom da sam se dosta kasno uključila u zajednicu Gluhih ne smatram da sam adekvatna osoba za odgovoriti na ovo pitanje. Sa učenjem HZJ-a sam počela prije otprilike 8 godina tako da mi je još uvijek teško protumačiti ili shvatiti da li nešto je ili nije kultura Gluhih.
- g) Način života. Počevši od samog rođenja život im se razlikuje budući da ovise o tome jesu li rođeni u čujućoj ili gluhoj obitelji. Ovisno o statusu gluhoće njih samih i njihovih roditelja / obitelji postavlja se pitanje u koji vrtić i školu će ići. Pogotovo je to bilo važno prije, kada je izbor bio Zagreb a u Zagrebu – SUVAG ili Slava Raškaj. Imaju svoje Saveze, udruge, klubove u koje se uključuju upravo zato što se tamo osjećaju prihvaćeno i ravnopravno. Isto tako je za zajednicu Gluhih specifično to da su, oni koji su završili školu za Gluhe, sa slabim izborom zanimanja. Završili su za autolakirera, autolimara i krojačice, tako da je i to specifično da je veliki broj Gluhih upravo s ovim zanimanjem. S time im se sužava izbor radnih mjesta i najčešće se zapošljavaju skupno – u firmama koje su blagonaklone prema Gluhima. A kad završe u mirovini, do smrti uživaju u „blagodatima HRT-a“ – u emisijama koje se prevode na HZJ, a kojih je na kapaljku.
- h) Nešto jako lijepo što bi trebalo širiti. Htio bih da se ta kultura što više diseminira, treba se promovirati u široj populaciji.

2. Možete li reći što vama Hrvatski znakovni jezik znači?
- a) Hrvatski znakovni jezik za mene je jezik koji mi omogućuje komunikaciju s gluhima. Jezik koji je toliko bogat i koji mi pruža "slobodu" koju mi hrvatski jezik nikad nije mogao pružiti. Hrvatski znakovni jezik je dio Kulture gluhih i moj materinski jezik.
 - b) To je moj materinski jezik. Prema tome, to je jezik s kojim mogu komunicirati sa svojim najbližima. To je sredstvo koje mi omogućava razgovor o najdubljim osjećajima i iskustvima, kako mojim tako i od mojih najbližih. Omogućava mi potpunu i dubinsku povezanost sa svojom obitelji. Potpuno razumijevanje, prihvaćanje i shvaćanje.
 - c) Meni HZJ znači – još jedan u nizu neistraženih jezika. Nepravедno je zanemarivan od trenutnih lingvиста, no isto se događalo i s drugim nacionalnim znakovnim jezicima. Pitanje je vremena kada će se hrvatska jezikoslovna scena po uzoru na strane okrenuti prema podacima o HZJ kao izvoru podataka za zaključke o općem ljudskom jezičnom djelovanju. Meni osobno HZJ znači puno, služi mi kao sredstvo izražavanja kako se ne mogu izraziti ni na jednom drugom govornom jeziku i utječe na moje razmišljanje.
 - d) Smatram ga materinjskim jezikom jer ga koristim od 7. mjeseca života. A znači mi uvid u jedinstvenu kulturu i zajednicu gluhih kako u Hrvatskoj tako i mogućnost komunikacije i s gluhim osobama iz drugih država. Jedan poprilično zahtjevan i kompleksan jezik koji se uči cijeli život i koji rado izučavam.
 - e) Meni to jako puno znači jer je moj prvi jezik znakovni pa tek onda hrvatski. U vrticu sam se kao dijete povlačila u sebe nisam puno pričala s odraslima jer sam mislila, da sam i ja gluha a to uopće nisam bila. Kada sam čula tete u vrticu da pričaju ružne stvari onda sam im pokazala da i ja čujem. Znakovi jezik mi puno znači zato što neke vrlo povjerljive stvari s gluhim osobama mogu iskomunicirati i raspraviti. Dobro je da imaju svoj jezik kako bi komunicirali međusobno i kvalitetnije živjeli u lokalnoj zajednici.
 - f) S obzirom da ne dolazim iz gluhe obitelji, HZJ je za mene bio još jedan jezik koji sam naučila. Tokom studija sam upisala tečaj HZJ-a bez ikakve pomisli da bi jednog dana mogla raditi kao prevoditeljica. Sada kada HZJ koristim gotovo svakodnevno, mogu reći da je HZJ postao dio mene. Ponekad se ulovim da „mašem“ rukama i u komunikaciji sa svojom čujućom okolinom.

Isto tako, ponekad osjećam da se lakše mogu izraziti koristeći HZJ pa me prijatelji čudno gledaju :D

- g) To je moj materinski jezik i najbolje se izražavam na njemu. Omogućava mi najjasnije izražavanje i najugodnije se osjećam kada znakujem.
 - h) Znači mi jako puno jer mi je to materinji jezik.
3. Što za Vas znači Klub? Ima li posebno mjesto u životu članova kulture Gluhih i kako, u ovom slučaju djeca gluhih roditelja?
- a) Klub je mjesto okupljanja, druženja, informiranja, dogovaranja, djelovanja... Mjesto koje ima posebno značenje za Gluhe, najviše starije populacije i Gluhih koji koriste znakovni jezik. Za mene osobno, mjesto na kojem upoznajem gluhe, različite znakovatelje, te primam i dajem nove informacije koje su važne u momu svakodnevnom radu kao prevoditeljice znakovnog jezika.
 - b) Za djecu gluhih roditelja baš i ne, ali za članove puno znači. To je jedino mjesto na kojem se druže, gdje mogu dobiti potpune informacije, sprijateljuju se sudjeluju u aktivnostima. Jako su važne aktivnosti poput izleta i putovanja gdje se posebno zbližavaju i dijele zajednička iskustva imaju zajedničke uspomene.
 - c) Klub je jedno posebno mjesto gdje se Gluhi osjećaju dobrodošlo i prihvaćeno. To je mjesto gdje se ne pita koliki postotak oštećenja sluha imaš, ne pita se znaš li ili koliko HZJ, važno je da se osjećaš da pripadaš tamo i ako se osjećaš da pripadaš, imaš svoje mjesto. Djeci Gluhih roditelja Klub isto znači puno jer smo tamo odrasli. Upoznali smo svoje roditelje u socijalnom okruženju, upoznavali smo njihove prijatelje i u Klubu smo imali prvo životno iskustvo sa zapravo – kulturom Gluhih. To zaključujem sada, kad sam odrasla, kad gledam u prošlost... Važno je imati mjesto gdje se upoznaješ sa sebi sličnima i gdje se osjećaš da pripadaš!
 - d) Klub pamtim od malena kao mjesto gdje se sve odvijalo. Tamo su se slavile različite prigode - maškare, Bijela noć, Plava noć, rođendani, sportske pobjede... davale informacije važne za gluhe, dolazilo kartati i družiti, saznati novitete.... Apsolutno je važno mjesto života gluhih osoba, no danas svakako gubi primarnu funkciju. U vrijeme kada informacije nisu bile toliko dostupne gluhe osobe bile su više motivirane dolaziti u klub i razmjenjivati informacije. Danas uz veći broj prevoditelja i određeni broj emisija uz prijevod na hrvatski znakovni jezik, gluhi zadovoljavaju svoju potrebu za informacijama na taj

način. Klub i dalje ostaje nostalgичno mjesto druženja starijih generacija, a mlađe se većinom okupljaju u privatnim aranžmanima.

- e) Za mene klub znaci puno toga sve vazne informacije i uslugu možeš dobiti na jednom mjestu. Klub je njihov drugi dom tu se smiju, posvađaju razgovaraju, uce, rade, zabavljaju se i vesele sa sebi sličnima i ne moraju se bojati da ce ih netko krivo pogledati i nešto krivo pomisliti. Djeca gluhih se isto tako druze međusobno jer se razumiju pa tako i neke nedoumice između sebe rasprave ako ih tiste. Djeca gluhih roditelja imaju jako puno razumijevanja za svoje roditelje čak i kada su oni starije zivotne dobi. Osobe se susrecu sa istim problemima ili sličnim problemima zbog svojih roditelja. Dobro je da se djeca druze jer tako lakše prebrode problematiku s kojima se susrecu a ujedno su jedni drugima podrška
 - f) Nisam upoznata s ovim s obzirom da nisam dijete gluhih roditelja i nisam nikad dolazila u Klub.
 - g) Klub je mjesto mog odrastanja. Puno mi znači i svakako mi je u jako lijepom sjećanju. I još uvijek mi je važan. Još uvijek mi je mjesto na kojem se osjećam najugodnije. Nadodao bih da su tu bili i Murter – ljetovalište Gluhih i Vjesnikovo ljetovalište na Rabu – gdje se isto okupljao veliki broj Gluhih i gdje su isto bile naše oaze.
 - h) Nekad je imao veliku ulogu, sada više ne. bio je mjesto razmjene informacija. Ali zbog novih tehnologija to se događa virtualno pa je Klub izgubio svoje značenje.
Što se tiče djece gluhih roditelja – isto tako više nema značenja, jer ako roditelji više ne idu u Klub, ne idu ni djeca.
4. Smatrate li da su Gluhi osobe s invaliditetom ili kulturna manjina? I kako se izjašnjavate po tom pitanju?
- a) Smatram da Gluhe osobe kulturna manjina i da ih tako treba doživljavati, dati im prava manjina, a ne da budu u kategoriji osoba s invaliditetom. Hrvatsko društvo prevoditelja radi na promociji zanimanja prevoditelja znakovnog jezika koje u Hrvatskoj ne postoji, a samim time podiže razinu svjesnosti u javnosti o važnosti kvalitetne usluge prevođenja s hrvatskog znakovnog jezika na hrvatski jezik i obrnuto te o važnosti ravnopravnog sudjelovanja gluhih u svim razinama i sferama našeg društva, o inkluziji u pravom smislu te riječi.

- b) Definitivno su kulturna manjina. Oni sami za sebe kažu – „ja nisam invalid“! Udruga Hrvatsko društvo prevoditelja isto smatra Gluhe kulturnom manjinom – jezik je taj koji dijeli zajednicu Gluhih od šire zajednice čujućih. Promiče taj stav edukacijom hrvatskog znakovnog jezika, onog pravog HZJ postojećih i budućih prevoditelja, makar neformalnom edukacijom, stvarajući video materijale na HZJ, a zadnjim projektom koji se upravo provodi stvorit će i prvi udžbenik za učenje HZJ prema CEFR-u, za razine A1 i A2.
- c) Smatram Gluhe pripadnicima kulturno-jezične manjine. Taj stav promovira i Društvo prevoditelja i zato sam njihov član. Društvo taj stav promovira tako što na svojim stranicama te Facebook i ostalim društvenim mrežama javno i aktivno progovara o HZJ-u kao zasebnom jeziku, nužnosti kvalitetnog prijevoda, što uključuje razumijevanje razlike između hrvatskog i HZJ te razlike između HZJ i znakovnog hrvatskog (simultane glasovno-znakovne komunikacije), a osobito promoviranjem nužnosti edukacije za struku tumač/prevoditelj. To uključuje isticanje činjenice da dijete Gluhih roditelja nije dovoljan kriterij kako bi osoba bila zaposlena kao, kako se to kaže na engleskom – professional interpreter, dakle kao profesionalni/stručni tumač/prevoditelj. Društvo promovira činjenicu da su za stručnog tumača/prevoditelja potrebna i dodatna znanja i vještine koje čine profesiju, poput znanja prevoditeljskih tehnika, prevoditeljskih tehnika u određenim prevoditeljskim situacijama, etičkog kodeksa struke te nadasve nužnosti kontinuiranog obrazovanja. Preko Društva sam tako prošla edukacije u organizaciji efslija (European Forum of Sign Language Interpreters), kao i niz drugih, doduše neformalnih, ali ipak – edukacija i radionica.
- d) Osobno mislim da se gluhe osobe nalaze na sjecištu - jezičnih prava, prava osoba s invaliditetom i prava kulturno jezičnih manjina. U Hrvatskoj je uistinu mali broj “pravih” gluhih koji ne žele “popravke” koji bi im omogućili da pročitaju, što nije slučaj u drugim državama svijeta. No, razumljivo je s obzirom na veliki primat poliklinike SUVAG u Hrvatskoj i široko rasprostranjenoj verbo-tonalnoj metodi kao jedinom ispravnom načinu rehabilitacije i edukacije gluhih. Kako nisam gluha osoba ne mogu se izjasniti, ali jesam ponosna članica zajednice gluhih zbog svojih roditelja, ali i kao prevoditeljica i aktivistica. Društvo prevoditelja promiče kvalitetu prevoditeljske struke i znanja hrvatskog

znakovnog jezika te poštivanje kulture gluhih i njenih članova kao kulturno-jezične manjine.

- e) Za mene su oni kulturna manjina buduci i ja imam sama tipičan gluhi karter što čujuce osobe s kojima radim primijete.

Udruga putem raznih projekata jako dobro promiče njihovu kulturu iako su sredstva malena. Bez obzira na to udruga se trudi što više sredstava osigurati kako bi imali klub točnije mjesto gdje se druže i koriste svoje slobodno vrijeme uz razne aktivnosti a tako su i oni sami korisni pa nauče nešto novo uz svoje prijatelje ali naravno uz salu. Čak su i vicevi na znakovnom jeziku vrlo smiješni mozete se dobrano nasmijati.

- f) Ja bih rekla oboje. Ako gledamo s medicinske strane, definitivno jesu osobe s invaliditetom. Oštećenje sluha ih onemogućava da punopravno sudjeluju u životu zajednice. Također su često zaknuti za osnovna prava kao što je npr. pristup informacijama. Uzmimo samo primjer televizije – rijetki su sadržaji koji su prevedeni na HZJ ili imaju titl, a to ima samo nacionalna televizija. Privatne televizije ni na koji način nemaju prilagođene sadržaje.

Što se tiče Gluhih kao kulturne manjine, smatram da jesu kulturna manjina. To sam shvatila kada sam se počela baviti ovim poslom i uključila se u zajednicu Gluhih. U početku su mi neke stvari bile čudne i neshvatljive, a kasnije sam ih prihvatila jer sam shvatila da je to u njihovoj zajednici normalno. Kao primjer mogu izdvojiti obraćanje nepoznatoj osobi sa „ti“. U svijetu čujućih, to je nepristojno, kao i obratiti se starijoj osobi tako. U svijetu Gluhih to je normalno.

- g) Kako njima paše. Čekam da se oni sami odluče. Za mene iskreno – kako kada i kako za koga. Neki zaista jesu OSI, a neki su pripadnici kulturne manjine.

- h) Administrativno su osobe s invaliditetom, ali životno oni su pripadnici kulturne manjine.

Društvo promiče stav da su Gluhi kulturna manjina, ali nedovoljno. Treba preuzeti lidersku ulogu u tome.

5. Kakav je Vaš stav o zakonu o Hrvatskom znakovnom jeziku? Jeste li zadovoljni zakonom? Što biste mijenjali u zakonu, ako ima potrebe za time?

- a) Zakon o hrvatskom znakovnom jeziku je zadovoljavajući, no u njemu je samo priznato pravo gluhim da odaberu način komunikacije koji preferiraju. U isto vrijeme potrebno je isto tako da tijela državne uprave, lokalne i područne

samouprave imaju obavezu prilagoditi SAV sadržaj i komunikaciju gluhima, te osigurati prevoditelja ili stručnog komunikacijskog posrednika.

- b) Zakon je donesen 2015., a prije toga cca 8 godina već je postojala usluga tumača / prevoditelja HZJ. Znači i prije postojanja Zakona Gluhi su stvarili pravo na tumača/prevoditelja. Zakon nije loš, ali čujuću populaciju treba više educirati i osvijestiti ih da postoji HZJ koji je poseban jezik. Treba čujuću populaciju osvijestiti da Gluhi imaju pravo na svoj jezik i mora se HZJ omogućiti u svim državnim institucijama. Potrebno je da državne institucije počinju ozbiljno shvaćati taj zakon.
- c) Zakon je dobar i jasan. Precizno definira HZJ i „ostale sustave komunikacije“ čime se jasno daje do znanja da je HZJ svoj sustav – dakle zaseban jezik (što se i eksplicitno naglašava u tekstu Zakona), za razliku od ostalih „sustava komunikacije“ koji su temeljeni na hrvatskom jeziku. Jasno se definira pravo Gluhih na informaciju i obrazovanje na HZJ. No, nitko taj zakon ne percipira kao zakon i nitko se ne poziva na njega. U praksi, odnosno stvarnom životu bilo kakvo „mahanje“ se shvaća kao HZJ i smatra se da se bilo kakvim mahanjem osiguravaju prava iz Zakona. Dakle, Zakon je precizan i dobar, ali provedba je ... Provedbe nema. Čak ni sami Gluhi ne razumiju što se njime propisuje. Tu najviše stradavaju oni „pravi Gluhi“, koji se zaista koriste pravim HZJ. To znači da im je HZJ materinski jezik i pisana riječ ili „čitanje s usana“ im ništa ne znači. U Zakonu navedeno pravo na „obrazovanje na HZJ“ znači doslovno – obrazovanje na HZJ, obrazovni program u kojem su svi predmeti na HZJ, uz predmet Hrvatski jezik, kao što je to slučaj s češkim, talijanskim i drugim kulturno-jezičnim manjinama. Mali Česi u Daruvaru pohađaju osnovnu školu na češkom jeziku, uz predmet Hrvatski jezik. Njima se ne predaju matematika, povijest i ostali predmeti na hrvatskom jeziku... Oni slušaju predmete na češkom jeziku, od profesora koji su ili Česi ili diplomirani profesori češkog jezika i književnosti. A imamo primjere u Europi gdje mala Gluha djeca pohađaju škole na njihovom nacionalnom znakovnom jeziku. Naravno uz predmet nacionalnog govornog jezika.
- d) Pokazalo se dobrim što imamo Zakon o HZJ, iako smatram da nije donio neke veće promjene. Većina prava gluhih osoba postojala su i prije tog Zakona, a on ih je zapravo popisao. Lošim rješenjem smatram svođenje prevoditelja na komunikacijske posrednike kao općenit naziv za našu profesiju koja postoji i ne

bi trebala biti degradirana. Komunikacijski posrednik je dobrodošao naziv za osobe koje pružaju drugu vrstu usluge gluhim osobama, onima koji ne koriste HZJ - očitavanje s usana, daktilografiju, pisanje bilježaka. Prevoditelji HZJ trebali bi biti izdvojeni unutar toga, a nikako stavljeni u podređen položaj u odnosu na SKP. Što se tiče gluhih, nisam dovoljno kompetentna procijeniti Zakon, no vjerujem da bi se dalo još neke stvari bolje urediti.

- e) Dobro je da imamo Zakon o znak. Jeziku. Samo ne znam kako će se taj zakon uklopiti o Zakonu o osobnoj asistenciji.
- f) Mislim da je pozitivno i dobro da postoji Zakon o HZJ jer su sada definirani i priznati načini komunikacije gluhih, nagluhih i gluhoslijepih osoba. Dobra je podloga kada Gluhi traže prevoditelja za određene aktivnosti.
- g) Zakon je kompliciran, nerazumljiv, neprovediv. Mrtvo slovo na papiru.
Potrebno je da se provodi u stvarnom životu, bez sitnih slova. Da je jasniji, precizan a ne da se može interpretirati na više načina, kako kome odgovara.
- h) Zakon je samo na papiru, taj je zakon samo skup riječi na papiru.
Ja osobno ne mogu ništa mijenjati, ali bi rukovodeće osobe, koji vode krovnu organizaciju trebali bi se više angažirati. Ovo nije kritika, ali krovna bi organizacija svakako trebala više se angažirati, naravno u okviru svojih mogućnosti.

6. Po vašem mišljenju, kakav je položaj Gluhih u hrvatskom društvu?

- a) Položaj gluhih u hrvatskom društvu je još uvijek na marginama zbog nedovoljne vidljivosti posebno u sustavu obrazovanja.
- b) Definitivno bolji u zadnjih 15-ak godine, ali još uvijek su nedovoljno vidljivi. To je manji problem u zajednici Gluhih, veći je problem u čujućima.
- c) Jako loš. Upravo zbog nedefiniranog položaja – ili se zajednicu Gluhih svrstava među sve druge (a ima ih jako puno) vrste invaliditeta ili ih se NE svrstava među kulturno-jezične manjine (jer nemaju opisan jezik niti elemente kulture niti se Zakon o HZJ percipira kao – zakon koji osigurava prava). Među druge i uopće vrste invaliditeta ne spadaju jer se na svim skupovima na kojima se raspravlja o problemima OSI raspravlja o fizičkim barijerama ili prilagodbama poput audio-knjige, prijevoz ili prilagođeni obrazovni programi, a ne raspravlja se o – jezičnoj prilagodbi. U obrazovnim se ustanovama Gluha djeca svrstavaju među djecu s poteškoćama u razvoju jer se gleda isključivo – znanje govora ili gramatika hrvatskog jezika. Ne uzima se u obzir znanje HZJ! Za svakog stranca kada bi radio

gramatičke pogreške u hrvatskom jeziku uzima se u obzir znanje njegovog jezika i ima se razumijevanje da griješi u hrvatskom jeziku jer mu nije materinski, no za Gluhu djecu tog razumijevanja nema. Automatizmom se pripisuje govorno-jezična poteškoća i propisuje im se prilagođeni program, što automatizmom znači niži obrazovni status, što automatizmom znači niža kvalifikacija, manje mogućnosti višeg obrazovanja, manje mogućnosti boljeg radnog mjesta, manje mogućnosti bolje plaćenog radnog mjesta i sveukupno niži društveni i životni standard.

- d) Gluhi su i dalje većinom marginalizirani i osuđeni raditi većinom slabije plaćene poslove. Postoji sve veći broj izuzetaka koji završavaju fakultetske programe, ali je veliki problem poznavanje i razumijevanje hrvatskog jezika.
- e) Smatram da položaj Gluhih u društvu nije dobar posebno zbog ostvarivanja radnog mjesta. Prije su svi radili a sada ne mogu dobiti i ostvariti radno mjesto niti osigurati si egzistenciju. Znamo da gluhi ne razumiju bas dobro pisanu riječ. Kod nas se gluhi testiraju i pišu ispit s čujućima za mjesto spremačice. Uz to moraju razne Zakone pročitati a znamo da oni više vole kada im se nešto prepriča. Ne znam što da za ovo kazem jer sam ogorcena zbog toga.
Isto tako na listi za dodjelu stana kao imaju prioritet pa baš i nije tako. Mora se desiti deložacija da bi netko reagirao njima u korist.
- f) Smatram da su Gluhi trenutno na margini. Društvo u većini slučajeva ne zna kako bi se ponašalo u prisustvu Gluhih niti kako bi komunicirali s njima. Često ljudi viču kako bi Gluha osoba „bolje „ čula. U odgojno-obrazovnom sustavu također ne znaju što bi i kako bi radili s djetetom oštećenog sluha. Često puta, kada idem na prijevod u bolnicu, korisnik kaže kako je Gluha osoba i traži prednost (na što ima pravo), a dobije odgovor kako je „svima nešto“ i da čeka svoj red. Po tome se vidi kako postoji još puno nerazumijevanja u društvu.
- g) Nevidljivi invaliditet. Nep priznat jezik. Marginalizirani su u svakom pogledu.
- h) Gledajući zadnjih 50 godina napredak je vidljiv, ali postoji veliki prostor za veću vidljivost u zajednici.

7. Po vašem mišljenju, može li se još nešto učiniti po pitanju kvalitete života Gluhih?

- a) Još mnogo toga se može učiniti kako bi se povećala kvaliteta života gluhih, posebno u predškolskom, osnovnoškolskom, srednjoškolskome i visokom obrazovanju. Osobno smatram da se razina svijesti kod gluhih može podizati s podizanjem razine

obrazovanja, a onda se samim time i podiže razina svijesti javnosti kada gluhi budu sigurni tko su, što su i što im pripada.

- b) Apriori protiv integracije u redovni školski sustav, vraćanje škole za Gluhe, sa Gluhim profesorima ali redovnim školskim programom. A ne da je škola za Gluhe degradirana i prilagođena djeci sa poteškoćama u razvoju, Gluhi nemaju poteškoća u razvoju, samo im je potrebna informacija na HZJ. Ovako su djeca u redovnom školskom sustavu otuđena i osamljena. Ako uz to ne dobe kvalitetnog prevoditelja informacija i redovni školski program ostaje im nedostižan.

Škole za Gluhe počele su upisivati sve manji broj Gluhe djece upravo zato što roditelji nisu više htjeli da im djeca prolaze prilagođeni program.

- c) Dokle god Gluhi ne osvijeste što je HZJ i kultura Gluhih Zakon i oni koji promoviraju taj pojam „Gluhi i njihov jezik i kultura“ neće biti shvaćeni ozbiljno. Dokle god u državama poput Švedske, Finske i Njemačke postoje Gluhi koji znakuju od osmog mjeseca rođenja, uče govorni jezik okoline kao drugi jezik, koji završavaju škole za Gluhe po redovnom programu, ili škole s čujućima uz KVALITETNE prevoditelje, koji završavaju fakultete s istom jezičnom podrškom (dakle tumač/prevoditelj) te završavaju doktorske studije i zapošljavaju se na Filozofskim, Filološkim i drugim fakultetima društvenih znanosti, a u isto vrijeme Gluhi u HR to ne vide, ne znaju da postoje, nego i dalje priznaju hrvatski jezik kao jedinu opciju, onda nema pomaka. S druge strane, ako se Gluhima u HR ne predstavi ta druga opcija – dakle, prvo HZJ od najranijih dana, a onda hrvatski, ako se ne promoviraju rezultati drugih država, nema pomaka. Ako se ti dokazani rezultati promoviraju od strane čujućih – nema pomaka. Dakle, može se učiniti, dokazani rezultati postoje i dostupni su na internetu, ali dokle god nema Gluhih koji ih promoviraju – nema pomaka. Pomak se može napraviti kada bi se našla ekipa Gluhih koji bi na odgovarajući način promovirala dostignuća drugih država, da im Gluhi u HR vjeruju, pa se na taj način oformi ključna masa Gluhih koji bi pokrenuli projekte i aktivnosti koji bi bili podržani od cijele zajednice Gluhih. Tim projektima i aktivnostima definiralo bi se petogodišnji, desetogodišnji, dvadesetogodišnji planovi, misije i vizije, za jačanje Gluhih u HR kroz dokumentiranje, čuvanje i diseminaciju znanja o povijesnom djelovanju zajednice Gluhih, o hrvatskom znakovnom jeziku, o umjetničkom djelovanju Gluhih... o sportskom djelovanju Gluhih... Da se na taj način djeluje na jačanju identiteta Gluhih – o kojemu imamo i doktorsku disertaciju koja potvrđuje postojanje „identiteta Gluhih“... Jedino se na

taj način možemo definirati kao kulturno-jezična manjina. Dokle god gluhi teže da budu „kao čujućí“—nema pomaka.

- d) Apsolutno na prvom i svim ostalim mjestima je obrazovanje! Od njega sve kreće, ako je gluha osoba ograničena završiti školu za autolimara, obučara, švelju... Ne možemo očekivati da će njihova zarada, a povezano s time i kvaliteta života biti bolja. Kada bi gluha osoba bila izložena HZJ od početka i usvojila prvi jezik 100% onda bi se puno lakše mogla snaći s učenjem i razumijevanjem hrvatskog jezika, a time bi imala pristup i široj lepezi poslova prema svom odabiru. Ovako često gluhe osobe nemaju usvojen niti hrvatski jezik u potpunosti, niti hrvatski znakovni jezik. Ako uzmemo za pretpostavku da usvoje možda 50% hrvatskog jezika i 50% hrvatskog znakovnog jezika, njihov zbroj ne daje 100% razumljivosti, već možda 25% jer niti jedan jezik nije usvojen do kraja pa se javljaju greške u komunikaciji i veliko nerazumijevanje..
- e) Može cujuće osobe da prihvate i dožive edukaciju o gluhima a ne da se prave u jedno uho im je ušlo a na drugo izašlo. Trebaju cujućí više imati razumijevanja za njih kao osobe. Pokazati više ljubavi i pomoći im. Osigurati svima radno mjesto a ne da ih zapošljavamo samo na 6.mjeseci. Osigurati stambena pitanja kako ne bi zivjelu na margini društva.
- f) Potrebno je nastaviti raditi na osvještavanju čujućeg društva, pružati im alate i podršku kada se nađu u situaciji s Gluhom osobom, potrebno ih je nastaviti educirati o potrebama Gluhih i o njihovim mogućnostima. Gluhe je osobe s druge strane potrebno osnaživati kako bi se borili i izborili za svoja prava.
- g) Sve ono što sam naveo u prvom pitanju. Treba im se omogućiti bolje obrazovanje kako bi mogli dobivati bolja radna mjesta, bolje plaćena, kako bi imali bolju kvalitetu života. Trebaju imati više informacija na HZJ kako bi informacija bila potpuna i razumljiva.
- h) Uvijek ima prostora za bolje, više, kvalitetnije. U svim sferama jer su marginalizirani po svim pitanjima, osim sporta. Bilo bi dobro da se druge udruge ugledaju na rad i djelovanje sportske organizacije jer su postigli jako puno, puno više od svih drugih sfera.

8. Možete li svojim riječima što želite postići ovom udrugom?

- a) U udruzi nam je cilj informirati javnost o našoj struci prevoditelja znakovnog jezika, okupljati sve prevoditelje znakovnog jezika, educirati se i usavršavati, a najvažnije

raditi s gluhim stručnjacima na osnivanju katedre HZJ i kulture gluhih na Filozofskom fakultetu te izradi programa za taj studij.

- b) Mi smo u službi Gluhih, tako da – što smo mi kvalitetniji njihov život može biti kvalitetniji i bolji. Naglašavam – obučenog i kvalitetnog prevoditelja. Udrugom želimo postići bolju kvalitetu prevoditelja, edukaciju i stručno usavršavanje.
- c) Sve navedeno u prijašnjem pitanju. Uz to Društvo prevoditelja aktivno radi na edukaciji prevoditelja HZJ i definiranju struke.
- d) Društvo je osnovano kako bi se razvila nova struka i prevoditelji HZJ stekli jednak status kao što imaju prevoditelji govornih jezika. Apsurdno je da je satnica prevoditelja par € dok prevoditelji engleskog, njemačkog, talijanskog ili bilo kojeg drugog govornog jezika zarađuju 50ak € na sat. Činjenica je da još uvijek nema edukacije u Hrvatskoj za prevoditelje HZJ i mi intenzivno radimo na tome, iako je to spor proces i trebat će puno vremena prije nego ostvarimo planirane ciljeve.
- e) Ovom udrugom bih voljela da Gluhi imaju svoja radna mjesta osigurana, stambena pitanja. Što bolje obrazovanje. Lijep život da si stvore siguran život za sebe i svoju obitelj. Da ne žive u strahu i od sredstava zajamčene minimalne naknade. Nego da normalno žive da imaju sredstava za ljetovanje i zimovanje ako to žele. Želim im sve najbolje.
- f) /
- g) Svakako da imamo veću plaću, da nam se rad, znanja i vještine vrednuju kako spada.
- h) Da preuzme lidersku ulogu u razvoju i diseminaciji kulture gluhih, počevši naravno od jezika.

9. Kakav je status prevoditelja znakovnog jezika u usporedbi sa prevoditeljima stranih jezika (govornih) u Hrvatskoj? Imaju li sva prava kao drugi prevoditelji stranih (govornih) jezika?

- a) Prevoditelji znakovnog jezika u Hrvatskoj nisu prepoznati, javnost vrlo malo ili uopće ne zna tko smo, da postojimo i najčešće vrlo malo ili uopće ne razumiju našu ulogu u neposrednom radu s korisnicima.
- b) Mi nismo priznati kao struka, mi kao struka uopće ne postojimo. Formalno obrazovanje za prevoditelja znakovnog jezika ne postoji, čemu Društvo prevoditelja teži da se jednog dana to ostvari.

- c) Statusa nemamo, naša struka nije priznata. Naša struka djeluje tako da se tumači/prevoditelji zapošljavaju preko projekata. Pružatelji usluga su isključivo udruge koje preko projekata zapošljavaju ljude koji su voljni raditi za izuzetno nisku plaću a koji su motivirani ljubavlju prema poslu i prema hrvatskom znakovnom jeziku. Prevoditelji svih drugih jezika su formalno fakultetski obrazovani filolozi koji se zapošljavaju u državnim i privatnim firmama prema plaćama VSS-ovaca. Nemamo formalnog obrazovanja, a neformalno se ili ne priznaje ili se priznaje na način da je svejedno koja udruga pruža to neformalno obrazovanje. Tako se može dogoditi da udruga koja se bavi ekologijom prijavi Erasmus+ projekt i uključi radionice znakovnog jezika i ljudi koji prođu tu edukaciju imaju potvrđnice o edukaciji iz znakovnog jezika.
- d) Prethodno sam odgovorila. Nemamo niti približno isti status. Degradirani smo. Većina društva oko nas smatra nas osobnim asistentima, neki gluhi klijenti očekuju od nas da ih vozimo, odlučujemo za njih, savjetujemo ih, budemo im psiholozi i odvjetnici, no to nije naš posao. Čujuć klijenti nas smatraju volonterima, članovima obitelji naših gluhih klijenata ili prijateljima koji usput pomažu, većini još uvijek nije jasna naša uloga.
- e) Status prevoditelja znakovnog jezika nije dobar. Smatram da su malo plaćeni. Ne znaju što je to dobiti regres, uskrnicu i božićnicu za razliku od prevoditelja stranih jezika. Smatram da su prevoditelji stranih jezika bolje plaćeni. Možda bi bilo lijepo kada bi i prevoditelji znakovnog jezika dobili nekakvu nagradu za dugogodišnji rad. Ne znamo hoćemo li raditi i kako ćemo se financirati nakon 31.7.2023.g. Gospoda su zaboravili da i mi imamo pravo na godišnji odmor. Tko će pisati opisno i financijsko izvješće ako dobijemo otkaz. Umjesto da se odmaramo za vrijeme ljeta sekirat ćemo se kao ljudi.
- f) Možda je ovo pitanje više za nekog iz Društva, ali iz mog osobnog iskustva mislim da je naš položaj lošiji i da nas se ne doživljava ravnopravnima. Prije svog prvog prevođenja na televiziji bila sam jako nervozna jer je ispred mene bilo barem 10 kamera i snimatelja i to sam rekla u razgovoru s voditeljicom. Ona mi je odgovorila da ne brinem jer me ionako nitko ne razumije. Sigurna sam da mi to ne bi rekla da sam prevodila na engleski

jezik, a ne na hrvatski znakovni jezik. Često se prilikom nekih snimanja dogodi da ne mogu staviti prevoditelja u kadar s korisnikom jer im se „ne uklapa“. Mislim da pojedinci uopće ne doživljavaju da prevoditelj HZJ-a prevodi na drugi jezik, da to nije isto hrvatski.

g) Degradirani smo, nepriznati. Nije stvar prava već upravo to, priznanja struke, naša struka nije priznata.

h) Status je – podcijenjen. No, to je tako što je to administrativno riješeno, odnosno školovanjem. Oni imaju fakultete i čim diplomiraju oni su prevoditelji, mi nemamo formalnog obrazovanja.

10. Što je najteže u radu prevoditelja znakovnog jezika? Možete li dati primjer?

- a) Meni osobno najteže pada borba s pojedincima ili sustavom o našim pravima ili našoj ulozi te razumijevanju naše uloge (npr. Prijevod kod liječnika za vrijeme korone, prvo borba s liječnicima i medicinskim sestrama o pravu nenošenja zaštitne maske za prevoditelje znakovnog jezika prema odlukama civilnog stožera, a zatim pokušaja “educiranja” uloge prevoditelja u komunikaciji s gluhom osobom i tumačenja kodeksa da je potrebno da prevoditelj u ordinaciji SVE prevede što je rečeno, do objašnjavanja da mi nismo osobni asistenti i da ne vodimo gluhu osobu kući, da nismo vješalica za nečije osobne stvari ili nalaze i slično...)
- b) Prvo i osnovni, Gluhi su izuzetno heterogena skupina, s različiti... zahtjevima, potrebama, komunikacijskim sustavom Isti tip prijevoda, isto mjesto, ista stvar a sasvim drugačija s obzirom na Gluhog korisnika.

Najteže mi je kada očekuju od mene pomoć za neke potpuno intimne i privatne stvari. Kao na primjer – što misliš da li da se razvedem ili ne, što misliš koliki kredit da dignem, koji mobitel da kupim i slično.

- c) Objašnjavanje da za riječ *pilot* u hrvatskom jeziku postoje tri znaka u HZJ, ovisno o kontekstu. Drugačiji je znak radi li se o pilotu-vozaču aviona, drugačiji znak za *pilota* u sintagmi “pilot-projekt“ i drugačiji za *pilota* u značenju stup za Pelješki most. Riječ *tražiti* u hrvatskom jeziku ima tri znaka u HZJ, ovisno o značenju. *Tražiti* papuču nije isto kao *tražiti* ubojicu (policajska istraga) i *tražiti* pravo na naknadu da tuđu pomoć i njegu. Isto tako u engleskom jeziku *how do you do* ne prevodi se kao „kako raditi ti raditi“, ne prevodi se doslovno, nego „kako si“... To mi je najteže, objašnjavati ljudima koji ne znaju HZJ da ja zapravo znam HZJ. Isto tako ima situacija gdje sam bila angažirana od čujućih da prevedem video sa hrvatskog na HZJ i onda sam dobila komentar da – mi ne znamo jeste li preveli

točno, pa bi nam pomoglo da napravite titl da mi vidimo jeste li preveli točno... Onda sam se morala pravdati argumentom da kako vjeruju prevoditelju kineskog jezika da je preveo točno... Dakle, najteže mi je nositi se s tim nepovjerenjem i neznanjem što je HZJ.. A tu se vraćamo na probleme koje sam objasnila u prijašnjim pitanjima.

- d) Donijeti etički ispravnu odluku. Ne naštetiti niti jednom klijentu - niti gluhom niti čujućem. Dobro balansirati kulturološke razlike i omogućiti međusobno razumijevanje... No, koliko je teško toliko je i odlično kada sve to uspiješ odraditi i kada si zadovoljan da su tvoja znanja i vještine doprinijele nečemu dobrom pa čak i kad se radi da je gluha osoba "samo" izabrala mobitel koji je htjela.
- e) Najteže je kada moraš više puta nešto objašnjavati. Teško je kada gluhe osobe ne zele poslušati čujuću osobu. Primjer vještak kaže da gluha osoba neće dobiti osobnu invalidninu. Oni kazu tumač je tako rekao i ne valja. Zašto nevaljam ako sam prevela što je rekao vještak. Pa ne odlučujem ja što će tko dobiti. Trebaju razumjeti da, smo mi svoj posao napravili. A ne da nas ogovaraju.
- f) Ponekad je najteže ostati objektivan, ne miješati se, ne reagirati na određene stvari. Postoji etički kodeks kojeg se moramo pridržavati bez obzira koliko ponekad to može biti teško. Najčešće prevoditelji na terenu educiraju druge što zna biti naporno. Često se dogodi kod liječnika da nemaju vremena i prevoditelju izrecitiraju uputu i kažu da ćemo mi to objasniti korisniku izvan ordinacije. U takvim situacijama je važno postaviti se i odbiti to jer mi nismo članovi obitelji niti liječnici niti je to naš posao. Mi prevodimo u trenutku i ako je liječniku važno da korisnik čuje uputu onda ju treba čuti direktno od njega. Također, treba se stalno usavršavati, raditi na sebi, učiti što zna biti zahtjevno. Ponekad trčimo s jednog prijevoda na drugi jer smo podkapacitirani. Svaki dan nam je drugačiji, svaki dan se suočavamo sa novim izazovima što je ponekad pozitivna stvar, a ponekad bude iscrpljujuće.
- g) Držati se prevođenja, a da se ne prelaze granice određene Etičkim kodeksom. Gluhi korisnici počesto traže od nas puno više od samog prijevoda, a najteže mi je kad nas traže da im damo svoje mišljenje o situaciji u kojoj se prevodi. Rado bih naveo primjer, ali to bi bilo kršenje Etičkog kodeksa.
- h) Naći balans između etike i zahtjeva korisnika u kriznim situacijama – poput ostavinskih rasprava.

11. Kako gluhi naručuju uslugu prevoditelja? Možete li opisati ovaj proces?

- a) Gluhi obavještavaju koordinatora u SGINGZ da im je potreban prevoditelj na određen datum, vrijeme i mjesto, a zatim koordinator radi raspored i raspoređuje prevoditelje po terenu prema potrebama.
- b) Postoji koordinator kojemu se Gluhi javljaju. Ako se i jave privatno sve mora biti zavedeno kod koordinatora.
- c) Gluhi u RH imaju pravo na besplatnu uslugu tumača/prevoditelja preko udruga u kojima su članovi. Jave se u udruhu u kojoj je uobičajeno da je koordinator prevoditelja ili tajnik/tajnica, koji zaprimaju potrebe za prevođenjem.
- d) Ovisi o kojoj se udruzi gluhih u Hrvatskoj radi, s obzirom na to da su prevoditelji većinom zaposleni u udrugama gluhih, ali uobičajeno je javiti se koordinatorici u većim udrugama, ili prevoditelju direktno, kao što je to slučaj u manjim udrugama. Koordinatorica onda radi raspored i dodjeljuje prevoditelja koji odgovara traženoj prevoditeljskoj situaciji npr. Ako se radi o prevođenju s i na engleski jezik, ako se radi o određenoj instituciji u kojoj je prevoditelj već bio s gluhim klijentom pa su mu poznate okolnosti kao i proces koji je potrebno odraditi...Ako se gluhi klijenti jave prevoditelju direktno, obavezno se obavještava koordinatorica kako bi se svi prijevodi odradili i kako ne bi došlo do preklapanja.
- e) Gluhi dođu u udugu pa upišemo u kalendar kada moramo pružiti uslugu mogu nam javiti i na viber kao i putem video poziva. Ponekad bude kada dođu udruhu da odmah idemo na prevođenje ovisi o situaciji. Ako se dese preklapanja termina izaberemo prioritete a druge usluge tumačenja trazimo odgode jer imaju pravo na potpunu i razumljivu informaciju.
- f) /
- g) Javljaju se koordinatorici. Znaju mi se javljati privatno, ali i to se bilježi kod koordinatorice. Sve zbog evidentiranja prijevoda budući da nam je radno vrijeme fleksibilno.
- h) Preko koordinatora u udruzi, ali ne u Društvu već u udruzi Gluhih, primjerice u Zagrebu je to Savez gluhih i nagluhih grada Zagreba.

12. Zbog čega Gluhi ne plaćaju uslugu prevoditelja, dok drugi plaćaju uslugu prevoditelja stranih (govornih) jezika?

a) Gluhi ne plaćaju usluge prevođenja jer prevođenje na hrvatski znakovni jezik spada u socijalne usluge, pa prema tome pripadamo u Ministarstvo socijalne skrbi, a oni financiraju usluge prevoditelja udrugama i savezima kroz različite projekte.

b) Kada bi u pojedinim institucijama bili zaposleni ljudi koji znaju HZJ tada bi usluge te državne institucije bile ravnopravno dostupne kao što su dostupne čujućima. Dokle god Gluhi nisu u ravnopravnom položaju do tad mora postojati usluga prijevoda koju oni ne trebaju plaćati.

c) RH je od 2008. osigurala uslugu tumača/prevoditelja upravo preko udruga. To je u redu jer osim prava na „tuđu pomoć i njegu“ gluhe i nagluhe osobe nemaju drugih naknada. S obzirom na marginaliziranost u društvu, većinski nisku razinu obrazovanja pa s time povezana slabo plaćena radna mjesta, ne može se očekivati da sami plaćaju uslugu prevođenja. Država, odnosno društvo je odgovorno za jednakopravnost svih građana.

d) Jednostavno jer je država Hrvatska tako uredila. Osim toga, kod gluhih osoba se radi o ostvarivanju osnovnog ljudskog prava - prava na komunikaciju i informaciju, a koje ne mogu dobiti ako netko govori kraj njih. Za razliku od plaćene usluge prevoditelja drugih jezika koje se angažira za određenu konferenciju, stručni skup ili sličan događaj gdje se očekuje poznavanje tog jezika. Čujuće osobe pri tome nisu uskraćene u informaciji. Mogu ju dobiti na drugi način npr. Čitanjem literature na jeziku koji znaju.

e) Gluhe osobe ne placaju prevoditelja jer nemaju sredstava za to. Vrlo mala brojka bi si to mogla priuštiti. A možda smo ih naučili da sve dobiju besplatno?! Bojim se da po Zakonu o osobnoj asistenciji vecina socijalnih slučajeva da to neće moći plaćati. Bojim se da ce gluhi onda koristiti usluge prevođenja svoje djece da ne moraju plaćati usluge prevođenja.

f) /

g) Zato što je država Hrvatska senzibilizirana – osigurano im je pravo na informaciju na njima odgovarajućem sustavu komunikacije, osobito u životno

važnim situacijama poput policije i sudskih procesa, javnog bilježnika i banaka. Jer je u povijesti bio veliki broj iskorištavanja Gluhih.

h) Zato što je to tako riješeno, Ne znam da li je to odluka Ministarstva ili koga, ali netko je u državi to odlučio.

13. Ima li dovoljno prevoditelja u odnosu na korisnika usluga znakovnog jezika? I što činite po tom pitanju, kako i na koji način?

a) Nema dovoljan broj prevoditelja HZJ u odnosu na broj korisnika i njihove potrebe. Taj će problem biti prisutan dok god ne postoji formalno obrazovanje za prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika. Trenutno se u udrugama najčešće zapošljavaju djeca gluhih roditelja koja se educiraju uz pomoć kolega koji imaju više godina radnog iskustva.

b) Prevoditelja ima dovoljan broj, ali nedovoljne kvalitete. Problem je kad se prijevodi preklapaju, kad se nekoliko prijevoda preklapa pa je potrebno uložiti dodatan napor kako bi korisnik usluge pomaknuo svoj termin i tako dobio prevoditelja za svoj termin. Postoje projekti raznoraznih udruga koji se prijavljuju i koji prolaze, ali udruge koje ih prijavljuju nisu specijalizirane za HZJ i usluga tumača/prevoditelja pa se zapošljavaju ljudi s nedovoljnim znanjem HZJ ili čak nikakvim znanjem HZJ i nazivaju se tumačima/prevoditeljima. Vraćamo se na problem nepriznavanja struke i nepostojanja formalnog obrazovanja tumača/prevoditelja.

c) Teško pitanje. Ne bih znala odgovoriti. U svakom slučaju treba razlikovati kvantitetu od kvalitete. Budući da postoji veliki broj udruga koje pružaju uslugu prevoditelja a ne postoji sustav kontrole kvalitete, pitanje je pružaju li se usluge prevođenja ili ... se korisnici usluge prevoditelja zadovoljavaju komunikacijskim posredovanjem a da nije profesionalno prevođenje... Prema nekima statistikama može izgledati da je premalo pružatelja usluge, prema drugima može izgledati kao da je previše pružatelja usluge... Ima Gluhih koji se žale da ne mogu dobiti „pravog tumača/prevoditelja“, dok ima čak i televizija koje angažiraju osobu koja ne zna HZJ, ali je forma zadovoljena, ima osoba koja maše u kadru i po njihovoj statistici „prijevod“ postoji... Moje je mišljenje da u svakom slučaju postoji manjak kvalitetnih prevoditelja.

d) Veći je problem kvaliteta i znanje nego broj. Trenutno mislim da je prevelik broj prevoditelja koji u udrugama rade i druge poslove osim prevođenja, a to nije dobro za struku. Ja ne mogu biti kvalitetan prevoditelj ako jedan dan savjetujem gluhu osobu koja su joj prava jer radim dio vremena u udruzi kao socijalni radnik, a onda otići u neku instituciju s tom gluhom osobom i prevesti joj bez da dajem dodatne sugestije i odlučujem umjesto nje “jer znam bolje”. Gluhe osobe moraju naučiti preuzeti odgovornost i same donositi svoje odluke, a ne pouzdati se isključivo u odluke čujućih osoba ili im prepuštati odluke.

e) Nemamo dovoljno prevoditelja u odnosu na usluge korisnika. Desava nam se podudaranja termina. Kada se desi podudaranje a da ne možemo pružiti uslugu nazivamo instituciju koju trebamo i molimo drugi termin kako bi gluha osoba dobila potpunu informaciju.

f) /

g) Nema dovoljno prevoditelja. Ne rješava se. Pitanje je tko bi uopće radio ovaj posao – slabi su uvjeti, slaba plaća, nepriznata struka, nema obrazovanja, nema uvjeta za napredovanje... Nema ničega.

h) Problem nam stvara to što se sve više traži prevoditelj u redovnom sustavu obrazovanja, što je isto strašno potplaćeno. Zato prevoditelj koji je u školi mora raditi i na terenu, što se teško može stići. Suma sumarum, nema dovoljno prevoditelja.

14. Kakva je Vaša vizija za budućnost prevoditelja znakovnog jezika?

a) Moja vizija jest da prevoditelji HZJ imaju formalno obrazovanje, stalni radni odnos i mogućnost cjeloživotnog usavršavanja.

b) Ako se ne popravi materijalna situacija, nitko neće ostati na tom radnom mjestu. Na stranu ljubav prema poslu i požrtvovnost, ali to bi trebalo pod hitno promijeniti. Radimo za minimalac i čujuća nas okolina percipira, stavlja u isti koš sa osobnim asistentima. Svojim znanjima i vještinama, neformalnom edukacijom koju prolazimo u organizaciji Društva prevoditelja – mi nemamo veze sa radnim mjestom osobnog asistenta.

c) Moja je vizija da se definira struka tumača/prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika, koja uključuje definiranje posebnih znanja i vještina. Uz to ide razvoj

obrazovnog programa za struku, zatim preuzimanje odgovornosti RH za provedbu obrazovnog programa, a time i nastavak osiguravanja besplatne usluge tumača/prevoditelja od strane RH. Nakon i uslijed priznanja struke slijedi adekvatna materijalna naknada za iste. Ojačana zajednica Gluhih priznaje i prihvaća samo educirane i kvalificirane tumače/prevoditelje, čime se dodatno afirmira struka. Amaterski se i usputni izleti u područje pružanja te usluge eliminiraju na način da se formira platforma za povratnu informaciju o pruženoj usluzi. Na taj se način organizira i sustav kontrole čime se dodatno osigurava profesionalnost i vjerodostojnost.

d) Rekla bih - sjajna! Imamo puno posla pred nama. Treba napraviti dobar sveučilišni program, treba osnovati katedru, treba školovati ljude, treba organizirati radionice, konferencije, dodatne edukacije, razviti sustav skupljanja bodova i nakon završenih fakulteta jer je naša struka podložna novim informacijama koje moramo pratiti. Trebamo pisati, pisati, pisati i istraživati, napisati kvalitetne udžbenike za učenje HZJ (projekt u tijeku), doraditi korpus HZJ, potaknuti više kolega na učenje stranih jezika jer se povećava broj prevođenja na engleskom jeziku i međunarodnoj znakovnoj komunikaciji.... Ma posla je preko glave za sljedećih 200 godina i svi možemo doprinijeti!

e) Moja vizija nije bas dobra buduci da ce brzo doci 31.7.2023. Ne znamo kako cemo se financirati. Hoćemo li dobiti otkaze?? Vidjet cemo.

f) Potrebne su sustavne promjene. Prije svega, potrebno je oformiti mjesto na kojem će se moći dobiti formalno obrazovanje. Sada se prevoditelji educiraju na raznim tečajevima pa je samim time i njihov stupanj znanja različit. Nadalje, potrebno je priznati i klasificirati zanimanje prevoditelja HZJ-a. Nakon što se ispune ti preduvjeti možemo razmišljati o nekoj budućnosti. Do tada je naš posao neizvjestan jer ovisi o projektima. Ne postoji sigurnost, adekvatna plaća i slično.

g) Tanka. Nesigurna. Svakako je nama samima da nešto napravimo i pokrenemo promjene, ali je pitanje koliko toga možemo napraviti...

h) U pripremi su novi zakoni koji reguliraju našu struku tako da smo u iščekivanju novih zakona pa ćemo vidjeti koja je budućnost. Ono što bih ja htio – ako bi došlo do pravednije plaće za naš rad time bi se sigurno povećala

kvaliteta jer bi se kadar, visokokvalitetan kadar bi se zadržao i spriječio bi se odljev visokokvalitetnih prevoditelja koji su primorani tražiti drugi posao.

Kafić „Silent“

Zamisao je bila da se gluhog konobara intervjuira te se intervju snima videokamerom, no, u trenutku prikupljanja podataka za ovaj rad, u kafiću nije bio zaposlen nijedan gluhi konobar. Postavljena pitanja bila bi sljedeća:

1. Što za tebe znači biti gluh s velikom slovom G?
2. Što je kultura Gluhih?
3. Ima li Klub posebno mjesto u tvom životu? Na koji način?
4. Kako si se osjećao kad si počeo ovdje (u kafiću) raditi kao gluhi konobar, s obzirom da se to ne viđa često u našem (hrvatskom) društvu?
5. Kako reagiraju čujućí gosti na tebe? Dolazi li do nesporazuma? I kako to rješavaš?
6. Kako reagiraju gluhi gosti? Jesu li zadovoljni ili sretni što imaju gluhog konobara s obzirom da to puno olakšava u komunikaciji za narudžbu pića i kave?
7. S kim je lakše raditi, sa čujućima ili gluhima, ili pak nema razlike?
8. U koje je vrijeme dolazi puno gluhih ovdje (u kafiću)?
9. Smatraš li da čujuće društvo treba podržavati ovaj inkluzivni kafić? I zašto?
10. Koja je lijepa strana ovog posla?
11. Za kraj – kakva je tvoja vizija za budućnost Gluhih? Pozitivno ili negativno?

Biti gluha osoba u Gradu Zagrebu – osobno iskustvo

S obzirom na to da moj rad opisuje kulturu Gluhih kojoj pripadam, smatram da bih trebao opisati kako se osjećam kao Gluhi u kulturološkom smislu i kako funkcioniram u čujućem društvu kao osoba s invaliditetom.

Prema Stelli Young¹⁸ – komičarki, novinarki i zagovornici prava osoba s invaliditetom, namjerno koristim naziv 'osobe s invaliditetom' jer se slažem s onim što se zove socijalni model invaliditeta koji govori da nas više ograničava društvo u kojem živimo negoli naša tijela i dijagnoza, što potvrđuje moje iskustvo, a i iskustvo drugih.

Moje iskustvo kao gluhe osobe izgleda poput guranja Sizifovog kamena u društvu koje je ovaj svijet prilagodilo isključivo prema svojem nahođenju, potrebama i mogućnostima.

Javni prijevoz – tramvaji, autobusi, vlakovi i zrakoplovi

Navest ću nekoliko stvarnih primjera iz kojih je uočljivo kako sam se u tim situacijama snalazio kao gluha osoba.

U vrijeme kada nije bilo informativnih ekrana u tramvajima i autobusima, morao sam upamtiti kartu mreža tramvajskih i autobusnih linija. Kad god sam se vozio, gledao sam u prozor, brojao stanice. Ako sam znao da za 5 stanica trebam izaći, onda sam kroz prozor brojao stanice i pravovremeno bih izašao. Sad postoje informativni ekrani u skoro svim tramvajima i većini autobusa. Sada imam aplikaciju ZET-a na svom mobitelu što mi znatno olakšava jer dobivam obavijest o promjeni rute ili obustavi linije.

Što se tiče međugradskog i međudržavnog autobusa, situacija je bila malo kompliciranija. Budući da sam bio maloljetni putnik, roditelji su zamolili vozača autobusa da pripazi na mene i izvede me iz autobusa na odredištu gdje bi me dočekala baka ili netko od rođaka. Jednom je autobus uranio, završili smo u Kiseljaku. Vozač me je pitao želim li piće (pokazivao je rukom), a kako nisam znao zove li me u kafić ili mi nudi piće dok sam u autobusu, bio sam u nedoumici, odbio sam. Poslije sam doznao, od svojih roditelja: vozač je nazvao moju baku i predložio da

¹⁸ Youtube - mrežna usluga za razmjenu videozapisa, kanal "TED"; tema "Inspiracijska pornografija" <https://www.youtube.com/watch?v=8K9Gg164Bsw&t=17s> (datum posjeta 03.06.2023.)

odem u Sarajevo u minibus. Vozač je isto vozaču minibusa rekao gdje treba stati da me baka pokupi.

Drugi slučaj u vezi s autobusom, zapamtio sam da autobus na relaciji Sarajevo – Zagreb uvijek stane na autobusnom kolodvoru u Slavonskom Brodu na dužu pauzu. Iza kolodvora je bio javni wc gdje sam išao redovno kad je god autobus stao. Poslije je autobus promijenio rutu, stao je na autobusnom kolodvoru samo da pokupi putnike, a pauza je bila na drugoj lokaciji. Kako nisam čuo vozača da nije pauza, autobus je krenuo bez mene. To je stvorilo stres i anksioznost u meni. Čovjek na šalteru je zvao autobus da dođe po mene. A kako je to bio drugi autobus, znao sam da je došlo do nesporazuma u komunikaciji. Vozač je tražio da platim kartu, izvukao sam se tako što sam rekao da mi je sve ostalo u autobusu koji je otišao. Na kraju su me prihvatili. No, ostao mi je gorak okus u ustima zbog toga.

Vlak je najgori prijevoz za nas Gluhe, u svakom smislu. Često vlak kasni, pa mi Gluhi često pretpostavimo da su ostali putnici s razglasa saznali da vlak kasni. Meni je vlak jednom jako kasnio. A nisam bio samopouzdan da bi pristupio ljudima radi dobivanja informacije (komunikacija). Umjesto toga, odabrao sam drugu strategiju – promatrao sam ljude oko sebe pažljivo. Ako veća grupa odlazi, a primjećujem da međusobno nisu povezani na temelju kofera ili odjeće ili osobnog prostora s velikim razmakom, odlučujem krenuti za njima. Poslije vidim autobus na čijem retrovizoru je stajao papirić Koprivnica – Zagreb. I dan danas vlak mi nije ugodni prijevoz.

Što se tiče aviona, mogu reći da se tim vidom prijevoza putuje apsolutno lagano i bez stresa jer na aerodromu imamo niz mogućnosti koje nam olakšavaju orijentaciju prema izlazu (gate). Prvi korak je prijava karte na šalteru gdje zemnoj stjuardesi kažem da sam gluhi, ona mi nudi pomoć zemnog stjuarda koji će me odvesti izravno na gate i to na način da zaobilazim red na kontroli kofera i na carini. Drugi korak je što na karti jasno piše broj gatea pa se pomoću ekrana, koji je, moram napomenuti, velik i vrlo čitljiv, i prema informacijama na njemu orijentiram prema izlazu. Dodatnu korist je što na svakom koraku stoji znak, recimo, Gate 0-22 u jednom smjeru, Gate 22-33 u drugom smjeru. Generaliziram, naravno.

Svakodnevni život u Zagrebu

Kako sam tijekom života postajao svjestan da postoje neki ljudi koji me ne mogu razumjeti u prvom kontaktu, s vremenom sam razradio komunikacijske strategije za razne situacije. Kao

dijete i tinejdžer sam se dosta oslanjao na svoje roditelje i sestre da govore u moje ime ili umjesto mene. Sjećam se kako sam znao stalno moliti svoje sestre da idu sa mnom u knjižnicu kako bih posudio neku knjigu, a njima sam prepuštao komunikaciju s knjižničarkama. Svaki put kad smo se našli u kafiću ili u restoranu, scenarij je znao izgledati: dođe konobar, pita za narudžbu, najprije bih čekao da svi kažu što žele pa kažem mami ili nekome drugome što želim piti pa ona ili oni prenesu konobaru. Uvijek sam molio mamu da nazove nekoga, posebno instituciju, ako sam zatrebao informaciju.

Vremena u Ustanovi SUVAG sjećam se po dobrome, bio sam ravnopravan sa svojim vršnjacima s obzirom da smo svi bili Gluhi. Jedina stvar koja je kvarila to lijepo sjećanje jest stručna osoba iz rehabilitacijskog tima koja me je znala/o omalovažavati tako što bi na papiru nacrtala/o veliki tužni smajlic i lupkala/o mikrofonom po mojoj glavi (bio je kontakt, ne čisti udarac), ali provodila/o je psihičko zlostavljanje zbog čega dandanas osjećam nepovjerenje prema logopedima i audiorehabilitatorima. Prelaskom u redovnu školu doživio sam veliki kulturološki šok. Nitko me nije pripremao da su u školi djeca drugačija od one s kojima sam se družio u Ustanovi. Vršnjaci me nisu prihvatili, znao sam se osjećati izolirano i vrlo usamljeno. Nisam znao kako se ponašati u društvu čujućih. Najgora su bila predavanja jer nisam mogao pratiti profesora, silno sam se dosađivao. Ocjene su mi se srozale u odnosu na one iz Ustanove. Kasnije sam shvatio koji je uzrok tome. U Ustanovi je vladala ideja da je pametnije učeniku koji ima problema sa sluhom smanjivati obujam gradiva kako bi ga se poticalo na audiorehabilitaciju prema metodi akademika Petra Guberine. Kakvo je stanje sad u Ustanovi, ne znam. Tijekom srednje škole je situacija bila nešto bolja. Neki su me prihvatili, a neki nisu. No tada je do izražaja došao moj perfekcionizam, više nego u osnovnoj školi. Došlo je dotle da sam stalno nagovarao mamu da ode na sastanak/informacije da prepíše ocjene iz imenika, stalno sam od nje tražio da mi plaća instrukcije. Obično roditelji tjeraju svoju djecu na instrukcije kako bi popravili ocjenu, a kod mene je bilo obrnuto. Cijelo vrijeme sam mislio da je problem u meni, sve dok nisam upisao privatnu školu za pripreme za državnu maturu. Na satu matematike mogao sam sve pratiti s razumijevanjem, shvatio sam da razlog leži u kvaliteti predavača. Tada sam imao prevoditelja znakovnog jezika prvi put, tu uslugu sam koristio tijekom cijelog obrazovanja i vjerojatno ću dalje koristiti, ali u nekim iznimnim situacijama.

U međuvremenu sam se ohrabrio što se tiče komuniciranja s konobarima i kuharima, tako što sam ili pokazivao na jelovniku što želim ili pak natipkao na mobitelu i to pokazao njima.

Uskoro se otvorio kafić pod imenom „Silent“, čiji prostor je bio u vlasništvu Saveza gluhih i nagluhih Grada Zagreba, a bio je poseban po tome što su imali gluhe konobare. Vizija kafića je bila da bude prilagođen gluhim gostima, a u isto vrijeme bi čujuće goste približili kulturi Gluhih. Bio sam oduševljen tim konceptom kafića, kao i mnogi drugi Gluhi. Lokacija je bila odlična jer pored kafića djelovao i Klub (u sklopu prostorije spomenutog Saveza), zbog čega su gluhi znali dolaziti u kafić utorkom (tada su stariji gluhi išli u Klub) i petkom (mladi su išli u Klub) i u danima kada su organizirana druženja iz raznoraznih razloga kao što su obljetnica Saveza, obljetnica Tjedan gluhih, skupština i tako dalje. Kad god sam prolazio kroz centar, iskoristio sam priliku da odem na čaj u kafić, imao sam želju malo razgovarati s gluhim konobarom, naručiti na znakovnom jeziku. Ostvario mi se san, imati interakcije s konobarom, što sam dosad samo gledao, kako to rade drugi. Osjećaj je bio zanimljiv. Osim toga, mogao sam ulaziti u interakciju sa gluhim gostima ako su mi se činili zamamljivima ili sam našuo interesantan razgovor. Ako primijetim da su gluhi gosti stranci, mogao sam se praviti da sam čujući i prisluškiivati njihove razgovore, na isti način kako su čujući gosti prisluškiivali razgovor drugih gostiju, kao što je moja sestrična znala činiti. Tada me je fascinirala interakcija između (čujućih) gostiju u drugim kafićima gdje sam bio na kavi s poznanicima/prijateljima/rođacima. U sklopu kafića su imali tablet za čujuće goste ako je u smjeni gluhi konobar. Na taj način čujući su mogli birati narudžbe preko tableta (sličan princip je i u McDonalds's-u gdje gosti mogu preko aparata naručiti hranu i piće). Osobno sam uživao u kafiću, posebno jer je jedan od gluhih konobara bio jako komunikativan i vesele naravi zbog čega sam volio razgovarati s njim. Doduše, nikad nisam primijetio da su čujući tablete koristili, uvijek sam tablete vidio iskopčane iz utičnice. S vremenom su s troje gluhih konobara spali na jednog, zaposlili su druge, čujuće konobare. Atmosfera se promijenila, vratila se na stari način tako što su se gluhi okupili na jedno mjesto i zajedno naručivali piće. S dolaskom pandemije prihod kafiću je pao, najteže je bilo nakon opće karantene (lockdown) gdje gosti nisu dolazili u velikom broju. Bilo je očekivano da će se kafić zatvoriti. Bilo je jedno lijepo poglavlje koje je kratko trajalo.

Tijekom pandemije koronavirusa sam proživio torturu i tada sam po prvi put doživio diskriminaciju pod nazivom audizam¹⁹ u bolnicama. Svih 9 mjeseci sam pisao i govorio što me

¹⁹ Youtube - mrežna usluga za razmjenu videozapisa; kanal Znakovito 2015; tema o Audizmu <https://www.youtube.com/watch?v=UWgi6hPHkRo> (datum posjeta 03.06.2023.)

To je način dominacije nad gluhim osobama i stav da vrijednost, sreća i kvaliteta života gluhih ovisi o tome koliko su dobro razvili govor i koliko dobro čuju. Audizam se prvenstveno odnosi na ponašanje i stavove stručnjaka koji rade s gluhima. Diskriminacija znakovnog jezika je jezični audizam. U nekim školama zabranjen je znakovni jezik čak i danas. Treći oblik audizma je kulturalni audizam, odnosi se na kritiziranje kulture Gluhih ili negiranje da ona uopće postoji.

muči, nitko me nije pažljivo slušao. Dodatni stres i anksioznost sam doživljavao kad su iznova na nalazima pisali da sam gluhonijem iako sam unaprijed, pisano i govorno, jasno rekao da sam gluh. Dijagnoza je bila – oštećena desna glasnica zbog čega nisam mogao normalno govoriti, niti piti i jesti. Tada sam se prvi put osjećao kao gluhonijema osoba i mogu reći da osjećaj nije bio sjajan. Krenuo sam na logopediju i to sam doživio kao ponižavajuće zbog negativnog sjećanja iz razdoblja Ustanove. Srećom, vremena su bila druga, logopedi i audiorehabilitatori su bili posve drugačiji u odnosu na one s kojima sam imao loša iskustva. Naučio sam kako disati pravilno, puhati u čašu vode, nastojati što duže govoriti i slično. Rezultat je bio povratak visokog samopouzdanja u komunikaciji s drugima. Sada bez problema mogu bez straha i anksioznost reći prodavačici u pekarni što želim bez posezanja za mobitelom kako bih natipkao svoju narudžbu.

U međuvremenu bio sam pao u tešku depresiju. Nažalost, po drugi put sam doživio audizam. Tijekom ležanja u psihijatrijskoj ustanovi Jankomir sam imao težak period jer danima nisam ni s kim razgovarao, a jako mi je nedostajalo društvo i razgovor. Psihijatrica je mene tretirala kao osobu s niskom razinom inteligencije govoreći mi da određene lijekove moram piti bez obrazloženja zašto to moram piti. Odlučio sam da ću izaći iz bolnice tako što sam se pozvao na prava pacijenata. Drugo bolovanje je bilo u psihijatrijskoj ustanovi Vrapče, tamo sam doživio renesansu zbog čega nisam htio izaći iz bolnice, po mogućnosti nikada. Razlog leži u tome što je psihijatar sam sve organizirao oko prevoditelja, uzeo obavezu na sebe, informirao ili educirao medicinske tehničare i pacijente o meni. To razdoblje, osim u obitelji, bilo mi je najljepše i doživio sam renesansu u svakom pogledu. Tamo se nisam morao brinuti o komunikaciji. Treći put sam promijenio psihijatra jer je ovaj iz Vrapča otišao u inozemstvo, a u međuvremenu sam imao i 3 psihologa jer se nisam uspijevao potpuno prilagoditi u ovom društvu. Treći psihijatar imao je moždani udar prije nekoliko godina i dan danas ima problema s govorom, uzeo sam prevoditelja samo zbog njega. Doživio sam neobičnu situaciju s njim jer je on mene savršeno razumio, a ja njega – ni uz svu volju – nisam uspijevao razumjeti. To me impresioniralo jer mu nije smetalo što je prevoditelj prisutan zbog njega. Zbog njega sam promijenio pogled na sebe, na svoj identitet i sebe kao osobu koju muči komunikacija.

Najzanimljivije od svega je što svaki psihijatar i psiholog rekao istu stvar: „*Nikad nismo imali gluhog pacijenta.*“ Što me navodi na razmišljanje, jesu li Gluhi koji su imali psihički problem radije birali trpjeti to umjesto da traže pomoć stručnjaka u uvjerenju da ih neće razumjeti ili ih poštovati kao pripadnike kulture Gluhih. Odgovor ne znam jer nisam proveo istraživanje, a mislim da i neću jer je taj dio emocionalno bolan za mene.

Obitelj

Svaka gluha osoba, osim onih koji su rođeni u gluhoj obitelji, susreće s prvom nesvjesnom diskriminacijom u vlastitoj obitelji. Nesvjesno ili svjesno. Što se tiče mog iskustva, tijekom odrastanja gosti su znali pitati moje roditelje za mene, a bio sam prisutan. Učili su me da moram biti prisutan jer je to, kako bi se reklo, kultura (čest slučaj u bosanskoj obitelji). Tijekom sazrijevanja i shvaćanja biti o tome što sam, to jest da sam Gluh, počeo je velik sukob s mojim roditeljima, njima sam jako zamjerao što su me, po mom tadašnjem mišljenju, htjeli pretvoriti u čujuću osobu, što nisu poštovali moju gluhoću i smetalo mi je što ne znaju znakovni jezik. Ovo zadnje se najviše odrazilo tijekom bolovanja od koronavirusa kada nisam mogao govoriti zbog oštećenja glasnice. Postigli smo dogovor koji je zadovoljio obje strane. Kad dolaze gosti i ako imaju pitanja za mene, a prisutan sam, roditelji ih usmjeravaju da me pitaju izravno. A ako nisam prisutan, onda je u redu da pitaju moje roditelje. Redefinirali smo zajedno moj odnos s užom i širom obitelji. Uža obitelj se odavno prilagodila meni u komunikaciji, a za širu se obitelj imam pravo izuzeti iz druženja ako se ne osjećam ugodno s njima. No u tom slučaju, roditelji nemaju pravo obrazlagati moje odsustvo i savjetuju im da me pitaju izravno. Odluka je na njima.

Polemika oko Zakona o hrvatskom znakovnom jeziku

Definicija znakovnog jezika je više, ali većina se svodi na nekoliko važnih obilježja: znakovni su jezici prvi jezici gluhih, imaju jezična pravila nevezana uz govorene jezike čujućih osoba, produkcija se vrši pokretima ruku, lica, glave i tijela u vizualnom kanalu komunikacije, za razliku od govorenih jezika čija se produkcija primarno vrši u auditivnom kanalu komunikacije²⁰. Uz ova obilježja, javljaju se dva uobičajena mita o znakovnim jezicima:

MIT 1: Znakovni je jezik univerzalan.

Mnogi ljudi koji nisu upoznati sa znakovnim jezicima vjeruju da postoji samo jedan način znakovnog jezika za sve gluhe osobe.

Međutim, znakovni jezici nisu univerzalni i nisu univerzalni iz istih razloga iz kojih govorni jezici nisu univerzalni. Geografske, nacionalne, političke i društvene granice mogu odvojiti ljude prema znakovnim jezicima koje koriste. Ponekad razlike mogu biti velike, kao u razlikama između cijelih znakovnih jezika, npr. kao između japanskih, britanskih, tajlandskih i američkih znakovnih jezika.

MIT 2: Znakovni jezik je znakovni govorni jezik

Još jedan mit o znakovnim jezicima je taj da su oni isti jezik kao i govoreni jezik, samo na rukama i licu. Znakovni jezik nije vizualna forma govornog jezika, znakovni jezici „potpuni su lingvistički sustavi čija je gramatika neovisna o gramatikama nacionalnih govorenih jezika.“ Zapravo, zemlje koje koriste (u biti) isti govoreni jezik ne moraju nužno imati međusobno razumljive znakovne jezike. Znakovni jezici koji se koriste u Sjedinjenim Državama, Engleskoj i Republici Irskoj, npr., dosta se razlikuju jedan od drugoga. Umjesto toga, oni imaju vlastitu složenu morfologiju, fonologiju, sintaksu i semantička pravila.

Ne zna se koji je znakovni jezik bio prvi, ni kako su se znakovni jezici razvijali jer o njima ne postoji mnogo zapisa. Najstariji zapis koji spominje gluhe dolazi iz 1000. godine prije Krista, a riječ je o Talmudu, židovskom zakonu, koji gluhim osobama nije davao pravo vlasništva. U 5. stoljeću prije Krista, Platon u svom djelu „Kratil“ spominje znakovni jezik kada Sokrat postavlja pitanje: „Kad ne bismo imali ni glasa, ni jezika, te kad bismo htjeli jedni drugima

²⁰ Tekst „Uvod u povijest lingvističkih teorija“ na mrežnoj stranici: <https://www.studocu.com/row/document/sveuciliste-u-zagrebu/uvod-u-povijest-lingvistickih-teorija/znakovni-jezik-i-mitovi-i-povijesz/20151474> (datum posjeta 03.06.2023.)

otkrivati stvari, ne bismo li poduzimali, kako to sada rade nijemi, da ih označujemo rukama i glavom i ostalim dijelovima?“

Oko 530. godine benediktinci su osmislili znakove kojima su zaobilazili zavjet šutnje, a smatra se da su te znakove koristili i u pokušajima podučavanja gluhe djece. Tijekom ranog srednjeg vijeka smatralo se da su gluhe osobe opsjednute zlim duhovima, zbog čega su se neobično ponašale i neobično, ili nikako govorile. Srednji je vijek na gluhoću gledao kao na Božju kaznu – gluhi ne mogu čuti Božju riječ, pa ne mogu ni biti spašeni.

Američki Indijanci za razliku od većine svijeta nisu mislili da se gluhe ne isplati podučavati, već da su gluhi umno i fizički sposobni poput čujućih – vjerovanje koje se u Europi javlja tek krajem 16. stoljeća. No, unatoč tome, Indijanci sebe nisu smatrali dijelom kulture gluhih, već samo to da se njihov jezik razvio neovisno o gluhima.

Sustavna istraživanja lingvistike znakovnih jezika počela su 1950. – ih godina, a pionir područja bio je William C. Stokoe sa studijom „Sign language structure“ (1960.) u kojoj opisuje fonologiju američkog znakovnog jezika.

U Hrvatskoj se tek 1921. godine, u Zagrebu osniva prvo društvo gluhih „Dobrotvor.“ Nakon Drugog svjetskog rata, godine 1945. osnovana je lokalna udruga gluhih u Splitu. Prvi tiskani list za gluhe „Desovac“ pokrenut je 1948. godine.

Od tada do danas još su brojne druge udruge i savezi otvorili svoja vrata gluhima, održavajući razne tečajeve znakovnog jezika. Neki od njih su: „Hrvatski savez gluhih i nagluhih osoba“, „Savez gluhih i nagluhih grada Zagreba“, te „Hrvatski savez gluhoslijepih osoba „Dodir“ i udruge koje svoju aktivnost provode u svakom većem gradu.

Ključni aspekt odnosa između znakovnih i govornih jezika je da znakovni jezici uglavnom nisu pisani jezici, ali su općenito u bliskom kontaktu s govornim jezicima koji imaju pisane oblike.

²¹ Ovi pisani oblici ulaze u znakovne jezike izravno putem fingerspellinga, gdje se riječi pišu slovo po slovo koristeći konvencionalna slova abecede, a ne obilježavaju se kao cjeloviti koncepti. Radi se o vrlo sporom načinu komunikacije – konkretno, tri puta sporijem od govorenog oblika: ručnim se abecedama može komunicirati (pisati) oko 60 riječi u minuti, za razliku od glasovnog govora (180 riječi u minuti).

²¹ Mrežna stranica Neprofitne udruge Dom kulture; novinarski tekst „Država gluhima dala prava, ali sebi nije nametnula obaveze“ <https://forum.tm/vijesti/drzava-gluhima-dala-prava-ali-sebi-nije-nametnula-obaveze-2867> (datum posjeta 03.06.2023.)

Fingerspelling je uobičajen npr. u Sjedinjenim Američkim Državama. Druge kulture gluhih pridaju tome manji naglasak. Na Tajlandu se npr. fingerspelling smatra ružnim i obeshrabruje se. No, sve u svemu, ručna abeceda služi samo kao pomoćno sredstvo u komunikaciji, koje se najčešće koristi za izricanje osobnih imena, naziva ustanova i manje poznatih mjesta, za stručne izraze i riječi za koje ne postoje dogovoreni znakovi, ili su manje poznati. Kao što ne postoji univerzalni znakovni jezik, tako ne postoje ni univerzalne abecede za pravopis. Različite zemlje imaju različite sustave. SAD i većina Europe i Latinske Amerike koriste jednoručnu verziju abecede, dok Velika Britanija, Australija, Novi Zeland i druge bivše britanske kolonije koriste dvoručnu verziju. No, zato postoji Internacionalni znakovni (u sebi nema riječ jezik) jer je to dogovoreni sistem načina komunikacije među gluhim različitim nacionalnosti, s ciljem sporazumijevanja bez barijere.

Što se tiče Republike Hrvatske, zajednica gluhih i gluhoslijepih osoba upotrebljava dvije ručne abecede: jednoručnu i dvoručnu, s time da dvoručna prevladava u svakodnevnoj komunikaciji gluhih. Hrvatska jednoručna abeceda prilagođena je inačica međunarodne (američke) jednoručne abecede, a dodana su joj hrvatska slova č, ć, đ, š i ž.

Važnost komunikacije u prostoru od presudne je važnosti za čujuće osobe. Te su činjenice gluhi itekako svjesni. Bez prevoditelja znakovnog jezika, ne postoji mogućnost komunikacije između gluhih i ostatka svijeta nastanjenog većinom čujućima. Zato smatram da je prevoditelj izuzetno važna karika u komunikaciji gluhih u prostoru u kojem obitavaju čujući.

Danas znakovni jezik ima status posebnog punovrijednog jezika koji mu je u Republici Hrvatskoj priznat 10. srpnja 2015. godine. Iste je godine donesen i Zakon o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba²². Zakon im jamči pravo da sami odaberu način sporazumijevanja, a mogu odabrati između simultano znakovno – govorne komunikacije, ručne abecede, titlovanja ili daktilografije, čitanja govora s lica i usana, pisanja po dlanu, te tehničkog pomagala. Znakovni jezik postao je potpuno neovisan od hrvatskog jezika kojim govore čujuće osobe, s vlastitom sintaksom i gramatikom. Zakon su gluhi prihvatili s odobravanjem i smatrali ga velikim postignućem za svoju kulturu. Veselje zbog zakona dijelio sam i ja. Iako se u početku činilo da je riječ o dobrom, humanom i modernom zakonu, iako vrlo općenitom, vrijeme je pokazalo da je po mišljenju mnogih, pa i

²² Mrežna stranica na kojoj su prikupljeni svi zakoni RH-a; zakon pod imenom „Zakon o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba u Republici Hrvatskoj“ NN82/15; 2015; <https://www.zakon.hr/z/815/Zakon-o-hrvatskom-znakovnom-jeziku-i-ostalim-sustavima-komunikacije-gluhih-i-gluhoslijepih-osoba-u-Republici-Hrvatskoj> (datum posjeta 03.06.2023.)

mom osobnom, zakon daleko od idealnog. Zakonom je definirano tek deklarativno isticanje poštivanja prava gluhih na komunikaciju, informiranje i obrazovanje na način koji im najviše odgovara. Ovdje dolazi do problema jer smatram da nismo time ništa dobili, puno je pitanja ostalo otvoreno, neka od tih pitanja su: „Kako to izgleda u praksi?“ „Možemo li zatražiti da se državna matura provodi na hrvatskom znakovnom jeziku?“ S druge strane uopće nema odredbi koje propisuju i obveze nadležnih institucija da gluhim osiguraju tumača, kao ni pitanje financiranja prevoditelja. Još jedan nedostatak zakona očituje se u nedostatku obveze institucija da se prilagode gluhim, što je vidljivo iz članka 14 ovog zakona, kojeg citiram:

(1) Korisnici iz članka 3. ovoga Zakona imaju pravo:

- služiti se sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba
- informirati se preko sustava komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba
- obrazovati se uz pomoć sustava komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba.

(2) Korisnici iz članka 3. ovoga Zakona imaju pravo služiti se svim oblicima sustava komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba, odnosno svim oblicima podrške u vidu komunikacijskog posrednika u svim životnim situacijama i pred tijelima državne uprave, tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te pravnim osobama s javnim ovlastima kada bi gluhoća i gluhosljepoća bile prepreke za izjednačavanje mogućnosti pristupa socijalnom, ekonomskom i kulturnom okruženju te omogućavanju ravnopravnog ostvarivanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Naime, iz navedenog članka jasno je vidljivo da gluhe i gluhoslijepo osobe iako imaju pravo na korištenje svih oblika komunikacije u svim životnim situacijama te pred državnim i lokalnim tijelima i tijelima s javnim ovlastima, ipak nigdje nema navedene obveze da institucije to i provedu.

Uzmimo za primjer situaciju iz bolnice. Kada sam tijekom pandemije COVID – a 19 obolio od koronavirusa i razvio simptome postcovid – a, uz brigu za vlastito zdravlje, dodatnu energiju morao sam uložiti za osiguravanje prevoditelja (uživo ili online), jer bolnica nije zakonski obvezana da mi se prilagodi.

Drugim riječima, Zakonom nisu propisane nikakve sankcije, te i dalje sve ostaje na snalažljivosti gluhih da se preko svojih udruga snađu za prevoditelja, ukoliko im je u nekoj situaciji potreban.

Posebno je zanimljiv status tumača, tj. prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika, koji se po novom zakonu nazivaju „stručnim komunikacijskim posrednicima,“ te im njihovo zanimanje tumača, po zakonu uopće nije priznato.

U nastavku citiram članak 13 Zakona kojim je definiran pojam komunikacijskog posrednika.

Članak 13

Komunikacijski posrednik je osoba koja ima odgovarajuće vještine, znanja i sposobnosti u korištenju hrvatskog znakovnog jezika, odnosno korištenju ostalih sustava komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba koji se temelje na hrvatskome jeziku.

Termin „komunikacijski posrednik“ nepoznanica je u kulturi gluhih. Naime, ranije se koristio pojam „tumač,“ no mlađe generacije gluhih smatraju da taj pojam ima drugo značenje, odnosno sama riječ govori da osoba tumači gluhu osobu, a ne da ju prevodi.

Na mrežnoj stranici „Jezikoslovac“ pojam „tumač“ definira se kao, citiram:

„1. onaj koji tumači, objašnjava

2. onaj koji izražava čiju poruku, raspoloženje, želju

3. onaj koji u izravnu razgovoru prevodi sa stranog ili na strani jezik; prevoditelj

4. objašnjenje kakva teksta, kritičke napomene, primjedbe na kakav tekst; komentar, dodatak knjizi koji sadrži objašnjenja“

Mlađe generacije Gluhih svjesne svojeg identiteta ne žele prihvatiti taj pojam, odnosno koristiti ga u svakodnevnom životu i tražiti uslugu prijevoda u udrugama koje istu pružaju. S toga, vremenom i najviše pod utjecajem gluhih iz Zapadne Europe i SAD – a, mlađe generacije gluhih preferiraju termin „prevoditelj.“ Žele koristiti taj pojam jer žele biti ravnopravni s čujućima(ako čujućí zatraže prevoditelja stranog govornog jezika, to žele i gluhi).

Stoga, kada je došao Zakon, neki su se gluhi pobunili, ali bez rezultata. Kao rezultat pobune, udruga „Dodir“ snimila je video na Youtube – u, u kojem ponosno ističu da trebaju samo prevoditelja, ne tumača, ne komunikacijskog posrednika.

Pokušat ću objasniti zašto je termin „komunikacijski posrednik“ problematičan.

Iz same riječi odmah je vidljivo da čujućí mogu stećí pogrešan dojam – da je osoba koja prevodi u biti prisutna u razgovoru i posreduje između gluhog govornika i čujuće osobe. Moj je stav, a njega dijele i mlađe generacije gluhih (za starije ne znam jer u njihov stav nisam upućen) da bi termin prevoditelj trebao biti uvršten u Zakon. Jer jednom kad se zakon donese, teško ga je mijenjati. Može se, ali je teže.

Nadalje, želim ukazati na idući nedostatak zakona koji se odnosi na činjenicu da je veći dio Zakona posvećen opisivanju ostalih sustava komunikacije gluhih i gluhoslijepih, stoga citiram članak 6:

Članak 6.

Ostali sustavi komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba koji se temelje na hrvatskom jeziku su:

- simultana znakovno-govorna komunikacija
- ručne abecede
- titlovanje ili daktilografija
- očitavanje govora s lica i usana
- pisanje po dlanu
- tehnička pomagala

Smatram da je spomenuto puno bolje definirano u slovenskom zakonu o znakovnom jeziku koji je dosta drugačiji u odnosu na naš zakon.

U njemu se NE opisuju svi ostali komunikacijski alati gluhih. Stava sam da te alate nije potrebno navoditi u zakonu.

Zaključak

Nakon svih prikupljenih odgovora, nameće se potreba da se pojedini odgovori ankete komentiraju²³ i važno je da sumarno budu ovdje izneseni. Zanimljivo je napomenuti kako je jedna ispitanica odgovorila na pitanja iz dva različita aspekta, sebe kao članice Društva prevoditelja i prevoditeljice hrvatskog znakovnog jezika i sebe iz pozicije suradnice na portalu Znakov&to. Na prvo pitanje „Što je kultura Gluhih za Vas?“, osnovna namjera bila je zahvatiti mišljenje pojedinog člana kao osobe, a da pritom ne identificira sebe kao člana pojedine udruge ili saveza. Odgovori na prvo pitanje dani su najviše kao rezultat promišljanja osobnog života, djetinjstva, svijeta u kojem su odrasli, ali i osvrtanje na loše uvjete školovanja a kasnije zapošljavanja Gluhih uz dozu ironije. Također, iz odgovora je vidljivo i kako je pojedincima važna isključivost – kulturu Gluhih definiraju uz prvu identifikaciju, a to je jezik. Iz odgovora Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih ne iščitava se toliko osobni stav, koliko odgovor usmjeren u cilju definiranja pojma kulture Gluhih. U dva odgovora ispitanice navode da su djeca gluhih roditelja ali se svejedno smatra njihovim članom, a jedna ispitanica navodi zajednički faktor – a to su jezik, kultura i gramatika, dok je jedna ispitanica čujuća osoba koja je učila hrvatski znakovni jezik pa se samim time ni ne može identificirati, ali ni jasno definirati što se podrazumijeva kulturom Gluhih.

Drugim pitanjem, „Možete li reći što vama Hrvatski znakovni jezik znači?“ namjera je bila uvidjeti kako pojedinci definiraju znakovni jezik, smatraju li ga samo sredstvom komunikacije ili svojim materinjim jezikom te identificiraju li se primarno na temelju uporabe znakovnog jezika. Najčešći odgovori bili su emotivno obojeni te hrvatski znakovni jezik smatraju svojim materinjim ili prvim jezikom, zanimljivo je istaknuti kako jedan od ispitanika iznosi problematiku hrvatskog znakovnog jezika kao još neistraženog jezika iz lingvističkog aspekta. Isto tako, opisuju ga kao primarno sredstvo komunikacije, kao kompleksan ali istovremeno i jedinstven jer se može koristiti za izražavanje najdubljih osjećaja i doživljaja. Kod ispitanice prevoditeljice hrvatskog znakovnog jezika (čujuće osobe) vidljivo je shvaćanje znakovnog jezika kao drugog, naučenog jezika, a opet emotivno obojanog.

²³ Bitno je ovdje naglasiti da su zaključci i komentari izneseni isključivo autorovo mišljenje, a doneseni su temeljitom usporedbom odgovora.

Kod trećeg pitanja, „Što za Vas znači Klub? Ima li posebno mjesto u životu članova kulture Gluhih i kako?” najviše je odgovora bilo usmjereno na Klub kao mjesto okupljanja i druženja, mjesto odrastanja, izazvalo je jednu dozu sjete za prošlim vremenima.

Četvrto pitanje, „Smatrate li da su Gluhi osobe s invaliditetom ili kulturna manjina? I kako se izjašnjavate po tom pitanju?” potaknulo je problematiku ali i jedinstvenost gluhih osoba u više aspekata, od izoliranosti u pristupu informacija do drugačijih gramatičkih pravila u svakodnevnoj komunikaciji, važnost jasne granice odvajanja gluhih osoba od čujućih ili osoba s invaliditetom a istovremeno shvaćanje Gluhih pripadnicima i jednoj i drugoj skupini.

Peto pitanje vezano za Zakon o hrvatskom znakovnom jeziku donio je nejednake odgovore, čak i polemike, od onih koji ga smatraju zadovoljavajućim no promjene bi mu bile dobrodošle, do negativističkih razmišljanja o Zakonu kao neprovedivom s obzirom na (često) negativan stav čujućih osoba o znakovnom jeziku. Također, jedan od ispitanika dovodi u pitanje aktivaciju krovnih organizaciju po pitanju njegove promjene.

Na tragu petog, nastavlja se i šesto pitanje, položaja Gluhih u hrvatskom društvu, koje je donijelo više-manje ujednačene odgovore, češće negativno obojene. Smatra ih se, prema odgovorima većine, na marginama i nedovoljno uključenima, spominju se teškoće pri školovanju, zapošljavanju i uključivanju u svakodnevni život, no nekoliko je odgovora ipak u optimističnijem smjeru u usporedbi s vremenom od prije petnaestak ili čak pedeset godina.

Sedmo pitanje, vezano za poboljšanje kvalitete života, dalo je slične odgovore a sve u cilju poboljšanja odgojno-obrazovnih ili uvjeta zapošljavanja, važnost aktivacije same zajednice gluhih i važnost suradnje organizacija ili stvaranje nove krovne organizacije. No, pri tome se navodi kako je važno i osvijestiti čujuće osobe o ovoj problematici.

Preostala pitanja bila su uže usmjerena na pojedinu organizaciju kojoj su postavljena, no odgovori su bili blisko vezani uz aktivnosti opisane u prvome dijelu rada. Ipak, važno je istaknuti kako vlada određena zabrinutost vezana za budućnost prevoditelje hrvatskog znakovnog jezika, no isto tako zajednička misija, bolja uključenost, vidljivost i svjetlija budućnost Gluhih.

Literatura

MÖHR NEMČIĆ, R. (2016.) „Pregled relevantnih odrednica kulturnog identiteta gluhih“. *Logopedija* 6/2: 46-52.

ŠAGOTA I. I SUR. (2010.) „Bioetika i gluhi“. U *Gluhi i znakovno medicinsko nazivlje*. Zagreb: Medicinska naklada: 15-37.

Mrežna stranica Hrvatskog saveza gluhoslijepih - Dodir <https://dodir.hr/vizija-i-misija/> (datum posjeta 03.06.2023.)

Mrežna stranica Udruge „Kazalište, audiovizualne umjetnosti i kultura gluhih - Dlan“ <http://www.dlan.hr/program-rada/> (datum posjeta 03.06.2023.)

Mrežna stranica Udruge „Kazalište, audiovizualne umjetnosti i kultura gluhih - Dlan“ <http://www.dlan.hr/predstave/> (datum posjeta 03.06.2023.)

Mrežna stranica Udruge „Kazalište, audiovizualne umjetnosti i kultura gluhih - Dlan“ <http://www.dlan.hr/video/> (datum posjeta 03.06.2023.)

Mrežna stranica Udruge „Kazalište, audiovizualne umjetnosti i kultura gluhih - Dlan“ <http://www.dlan.hr/pljesak/> (datum posjeta 03.06.2023.)

Mrežna stranica Hrvatskog saveza Gluhih i Nagluhih <https://hsgn.hr/povijest-saveza/> (datum posjeta 03.06.2023.)

Mrežna stranica Hrvatskog saveza Gluhih i Nagluhih <https://hsgn.hr/programi/> (datum posjeta 03.06.2023.)

Mrežna stranica Saveza gluhih i nagluhih Grada Zagreba <http://sginzg.hr/programi/> (datum posjeta 03.06.2023.)

Mrežna stranica Portala na hrvatskom znakovnom jeziku <https://www.znakovito.org/> (datum posjeta 03.06.2023.)

Mrežna stranica Hrvatskog sportskog saveza gluhih <https://www.hssg.hr/povijest/> (datum posjeta 03.06.2023.)

Mrežna stranica Plavog ureda – Zagreb za poduzetnike <https://plaviured.hr/silent-caffe-kafic-koji-razbija-predrasude/> (datum posjeta 03.06.2023.)

Mrežna stranica Hrvatskog društva prevoditelja znakovnog jezika za gluhe

<https://www.prevoditeljhzj.eu/o-nama/> (datum posjeta 03.06.2023.)

Youtube - mrežna usluga za razmjenu videozapisa, kanal "TED"; tema "Inspiracijska pornografija"

<https://www.youtube.com/watch?v=8K9Gg164Bsw&t=17s> (datum posjeta 03.06.2023.)

Youtube - mrežna usluga za razmjenu videozapisa; kanal Znakovito; tema o Audizmu;

<https://www.youtube.com/watch?v=UWgi6hPHkRo> (datum posjeta 03.06.2023.)

Tekst „Uvod U Povijest Lingvističkih Teorija“ na mrežnoj stranici

<https://www.studocu.com/row/document/sveuciliste-u-zagrebu/uvod-u-povijest-lingvistickih-teorija/znakovni-jezik-i-mitovi-i-povijesz/20151474> (datum posjeta 03.06.2023.)

Mrežna stranica Neprofitne udruge Dom kulture <https://forum.tm/vijesti/drzava-gluhimadala-prava-ali-sebi-nije-nametnula-obaveze-2867> (datum posjeta 03.06.2023.)

Mrežna stranica na kojoj su prikupljeni svi zakoni RH-a <https://www.zakon.hr/z/815/Zakon-o-hrvatskom-znakovnom-jeziku-i-ostalim-sustavima-komunikacije-gluhih-i-gluhoslijepih-osoba-u-Republici-Hrvatskoj> (datum posjeta 03.06.2023.)